Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NORGES FORSVARSFORENING

DEN NORSKE HÆRS OG FLAATES BEDRIFTER OG UTVIKLING GJENNEM 300 AAR

EN KORTFATTET UTSIKT

AV

A. C. DROLSUM

OVERBIBLIOTEKAR

MED FORORD AV FRIDTJOF NANSEN

Denne brochure er en utvidet og øket gjengivelse av artikler, som mere eller mindre utførlig stod i „Aftenposten", „Morgenbladet" og „Morgenposten" i Oslo i 1926.

GRØNDAHL & SØNS BOKTRYKKERI
OSLO 1927

Ved sit utrettelige arbeid for Norges forsvar gjennem de mange år da det var av særlig betydning for vor nasjonale selvhevdelse, har overbibliotekar A. C. Drolsum inlagt sig fortjenester av vort lann som det norske folk ikke kan glemme. Denne utsikt over vor hær og flåte i 300 år, båret av hans glødende fedrelands-kjærlighet, vil forhåbentlig nå frem til de mange hjem, og vil vekke forståelsen av hvad vort folk av idag skyller vor hær og vor flåte for vaktholl gjennem vanskelige tider som gikk.

12. desember 1926.

Fridtjof Nansen.

I.

Der findes vide og ikke ubetydelige kredser i vort land, som svæver i den vildfarelse, at vor hær og flaate ikke har nogen videre store bedrifter at opvise. En meget farlig vildfarelse. Jeg skal forsøke i nogen faa artikler at paavise, at sandheten beviser noget helt andet.

*

Kong Kristian IV, der paa saa mange maater la sin omhu for Norge for dagen, blev ogsaa den, som atter reiste dets forfaldne landsforsvar. Under Kalmarkrigen (1611—13) hadde han oplevet, at leietropper i svensk tjeneste hadde kunnet dra tvert igjennem landet oppe i Trøndelagen. Allerede i 1614 tok han derfor skridt til istandbringe en hær av landets egne sønner. Der blev utlagt 2100 av kronens gaarde, 1500 søndenfjelds og 600 nordenfjelds, som hver skulde stille en soldat. Men dette blev dog bare et tilløp. Snart efter blev de nyanskaffede vaaben solgt til bønderne. Kongen hadde aapenbart tillid til den norske bonde.

Men faren stod snart atter for døren. Kongen ansaa sig nødt til at hjælpe sine protestantiske trosfæller i Tyskland, han tapte slaget ved Lutter am Barenberg i 1626, og i det følgende aar trængte Tillys og Wallensteins tropper op over Jylland. Wallenstein vilde skape en orlogsflaate, han vilde være «generalissimus baade tillands og tilvands». Et angrep paa Norge var ingen umulighet. Den 18. jan. 1628 fik derfor Norge en ny «krigsordinants». Fire hele gaarde (eller tilsvarende dele) blev lagt i «lægd» sammen for at utrede en soldat («knegt», som det dengang het). Denne «milice» blev paa 6243 foruten officerene og inddeltes i 5 regimenter og 3 «fænniker». Hertil kom 14 kjøpstadskompanier. Men det gik som før. Da krigen endte 1629, maatte der indskrænkes. Den nye ordning blev ikke likefrem avskaffet, men dog saa sterkt avknappet, at hæren næsten var at betragte som bare nominel. Men en større fare end før nærmet sig: Sverige saa med forbitrelse, at kong Kristian søkte at optræde som mægler i Trettiaarskrigen,

og Nederlænderne var opbragte over forhøiet Øresundstold. Utsigterne var altsaa meget mere faretruende end i 1626—29. Efter forskjellige forberedende skridt i 1638—40 blev da «Land-Militen» 19. sept. 1641 paanyt ordnet i det væsentlige paa grundlag av bestemmelsene i 1628. Regimentene blev nu 6, hvortil nu kom 15 kjøpstadskompanier (Stavanger var kommet til).

Til held for Norge blev i 1642 Hannibal Sehested, kongens svigersøn, statholder. Denne dygtige og politisk skarpt fremsynte mand var klar over, at en krig med Sverige var uundgaaelig, og han forstod ogsaa, at det ikke bare kom an paa hærens størrelse, men meget mere paa dens organisation, øvelse og befal. Kort før krigen brøt ut, blev derfor den norske hær forsynet med krigsvante befalingsmænd, idet der, i mangel av utdannete indenlandske mænd, i Nederlandene blev hvervet 272 officerer og underofficerer, som hadde kjæmpet i trettiaarskrigen. Ogsaa paa enhver anden maate søkte Sehested at bringe hæren i god stand. De utskrevne tropper blev forøket, og der blev hvervet baade et fotregiment og et rytterregiment.

Om vaaren 1644 bestod saaledes den hele styrke av 8000 m. utskrevne «knegte» og følgende hvervete: 500 musketerer, 300 pikenerer (med landse væbnete), 300 fyrrørere, 300 ryttere samt 500 dragoner, altsaa ialt 9900 mand, en i forhold til datidens hære meget respektabel styrke.

Denne hær fik nu sin ild- og blodprøve i den krig, som pludselig utbrøt i 1643, da den svenske feltherre Torstenson, uten krigserklæring, brøt ind over Holsten og den jydske halvø. Og den bestod denne prøve med glans, tilkjæmpet sig seiren ved *Bysjøn*, syd for Eda kirke, 22. dec. 1644, indtok Venersborg og dækket vor grænse saa godt, at ingen norsk by blev tat, uagtet Oddeval (Udevalla) blev alvorlig truet. Man maa huske paa, at Baahuslen dengang var norsk.

Saa kommer den næste krig 1657—1660, kampen mot Karl X Gustafs seiervante tropper. Den 27. sept. 1657 kom det ved *Hjertum* i Baahuslen til en haardnakket kamp, som varte fra kl. 10 om form. til kl. 10 om kvelden. Fienden blev kastet og maatte i uorden gaa tilbake til Venersborg. Saa kom den ulykkelige Roskildefred 26. febr. 1658, da bl. a. Baahuslen og Trondhjemslen (efter svensk fortolkning at forstaa som hele det nordlige Norge) blev avstaat til Sverige. Heldigvis brøt Karl Gustaf freden 5 maaneder senere (7. aug. 1658), og i denne nye krig til-

kjæmpet den norske hær sig uvisnelige laurbær, idet den gjenerobret Trondhjem og dermed det øvrige Nordnorge. Dette kræver en nøiere omtale.

Efter freden i Roskilde var Danmark som lamslaat, og der nærtes frygt for Karl Gustafs videre forhold i det hele, men likefrem tale om et nyt fredsbrud vovet ingen. Der var dog de, som saa dypere, og blandt dem først og fremst den fremragende officer *Jørgen Bjelke.** Han hadde ved samtaler med den svenske minister i Kjøbenhavn og den hollandske minister dér faat den faste overbevisning, at Karl Gustaf snart vilde bryte freden. Han gik da til kong Fredrik og varslet krig. «I denne situation var nordmanden Jørgen Bjelke virkelig stor,» sier Yngvar Nielsen, og med fuld grund. «Han talte de rammende ord og bad kongen og dronningen om at lade ham drage hjem til Norge. Ti nu gjaldt det, og han fik tilladelse til at reise til Norge, som han selv har skildret dette optrin: Saa kyste han begge Deres Majestæters hænder og bad, at de ikke vilde bekymre dennem for Norges riges defension, mens for at faa Kjøbenhavn i god defension. Saa seilet han fra Øresund og stod 2. august paa Akershus hos statholder Nils Trolle, som nærmest ansaa alt for tapt i den nærmeste fremtid. J. Bjelke var 24. mai 1658 utnævnt til Generalløitnant over den norske hær, saaledes at han skulde staa under kongens egen kommando. Han fik nu straks utfærdiget ordrer til at Oplandske, Akershusiske og Smaalenske regiment skulde sættes paa feltfot. Derefter skrev han en operationsplan, som gik ut paa offensiv nordenfjelds og defensiv søndenfjelds. Ved statholderens taffel den dag var han saa lystig — efter slægtens art; den kaldtes jo de «lattermilde Bjelker» —, at statholderen lo, saa taarerne kom ham i øinene, men hans frue sa til Bjelke: «Ja, vi har nok hørt, at naar det gik ilde til, da har du altid været lystig.»

I september var han paa Skienskanten og utskrev der et regiment av fjeldfolk, som han kaldte Dalregimentet fra bygdelagene i Bratsberg len, Telemarken og Hallingdal, vel de sprækeste soldater, som kunde skaffes, og fra egne, hvor han var personlig kjendt. Likesaa fik han reist et Vesterlensk regiment fra Agde-

* Han var den yngste av den norske kansler *Jens Bjelkes* 3 sønner, født 1621. Den ældste *Ove Bjelke* var da øverstbefalende paa Bergenhus; den anden *Henrik Bjelke* var da «Rigens Viceadmiral». Denne Bjelkeslægt hadde forlængst gjort Norge til sit hjemland og dens hovedgaard var *Østraat*.

siden og Stavanger len. Han satte overalt mot i de vaklende, og det trængtes. Jørgen Bjelke fortæller selv, at han «overtalte de fornemste udi Tønsberg by, at de ikke seilede paa deres skibe med hustruer og børn og al formue over til England og Holland». Paniken blev stanset.

Likesaa hadde det gaat i Danmark, hvor kongens og dronningens modige holdning satte mot i de frygtsomme. Med de ord fra Jobs Bok: «Jeg vil dø i min rede» kan man si, at kong Fredrik III reddet baade Danmarks og Norges selvstændighet.

Det, som umiddelbart reddet Norge, var den norske hær under førere som *Jørgen Bjelke* og hans bror *Ove Bjelke* paa Bergenshus. Ogsaa deres far, Norges rikskansler, *Jens Bjelke* ydet god støtte, om han, som nu var 78 aar, ikke mere kunde gaa i felten. Ved deres side stod *Tønne Huitfeldt*, ogsaa født nordmand, likesaa *Vincens Bildt*. Av de øvrige førere fortjener ogsaa de dygtige officerer *Georg von Reichwein* og *Reinhold von Hoven* at nævnes med ære. To danske mænd, som ogsaa indla sig stor fortjeneste, var *Eilerik Visborg* og *Ludvig Rosenkrans*; men ogsaa disse hadde gjort Norge til sit hjemland. Yngvar Nielsen sier om disse begivenheter: «Den nye militære administration var paa en ganske anden maate, end tidligere den civile, lagt i hænderne paa landets egne beboere. Overgangen fra de forrige krige var stor og paatagelig. Den norske reisning mot fienden var ikke knyttet til noget enkelt punkt. Alle folkets kræfter var spændt fra Lindesnæs til Senjen, overalt var der soldater. Norge var som forandret, folket var ikke til at kjende igjen.»

De to utgangspunkter for den forestaaende kamp var Kristiania og Bergen. Det var den høistkommanderende over hæren, generalløitnant *Jørgen Bjelke*, som ledet det hele, kraftig støttet av sin bror, kommandanten i Bergen *Ove Bjelke*. Fra Akershus og fra Bergen blev der sendt stærke korpser mot Trondhjem. Generalmajor *Georg von Reichwein* førte det søndenfjeldske paa flere veier. De gik saa hurtig frem, at de paa Elverum fanget den svenske guvernør fra Trondhjem, Lorents Creutz, som var paa reise til Sverige og intet vidste om krigens nye utbrud. Det var major Paul Michelet, som tok ham. Han blev sendt som fange til Kristiania. Under sin marsj nordover fik Reichwein en forsterkning av 516 Gudbrandsdøler. De hadde ikke glemt Sinklarstoget i dalen. Det var medlemmer av dalens gamle ætter, som førte bønderne under de gamle bygdefaner (en saadan findes endnu i Artilleri-

museet i Oslo). Det omtales, at der i dalen paa 3 dage reistes et dragonkompani med hester og fuld utrustning, færdig til at gaa mot Trondhjem. Gudbrandsdølerne hadde under fremrykningen over Dovre med sine kundskapsmænd stadig forbindelse baade med tropperne i Østerdalen og med det bergenske korps.

Da Trøndelagen efter Roskildefreden blev overlevert til svenskerne, blev de tidligere trønderske regimenter trukket til Bergen og indlemmet i Bergenhusiske regiment, som derved fik baade dobbelt og tredobbelt styrke. Disse tropper maatte nu føres tilsjøs mot Trondhjem. *Ove Bjelke* la en beundringsværdig kraft og hurtighet i denne mobilisering. Nordhordlands kompani under *Elerik Visborg* kom først avsted, da dets lægder laa nærmest. Det søndfjordske kompani under *Kristen Holberg* fulgte faa dager efter, og saa fulgte avdeling paa avdeling hurtigst mulig. Det var en farlig transport under stormfuldt veir. Den 28. september kunde tropperne gaa iland ved Lade og slaa leir der. Saa kom *Preben von Ahnen* med henved 300 nordlændinger til og snart efter *Georg von Reichwein* med de søndenfjeldske tropper, som deltok i denne affære, og tok leir paa Stenbergene, hvorfra han saa de svenske faner vaie fra voldene i vort gamle Trondhjem. Til den av *Jørgen Bjelke* bestemte tid var alle avdelinger paa plads. Det var ogsaa paa høie tid.

Laurids Pedersøn Brix, som var i svensk fangenskap i Jæmtland, hadde set sit snit til at melde hjem, at et svensk hjælpekorps rykket frem over Sul og Indalen mot Værdalen. Det var 500 mand av Upplands rytteri. *Eilerik Visborg* og hans nordhordlændinger samt *Povel Bjerk* med indresogningerne drog straks ind til Værdalsøren og kom dit 30. september. Samme dags aften var de svenske rytteres fortrop naad frem til Stene i Værdalen. Her blev denne trop fanget eller nedhugget. Den svenske post, som skulde til Trondhjem, blev ogsaa tat. Kampen med den svenske hovedstyrke under oberstløitnant *Drakenberg* fandt sted 2. oktober høiere oppe i dalen, en halv mil ovenfor Stene. Den led et totalt nederlag og blev slaat paa flugt. Kong Karl Gustaf skrev i sit raseri over nederlaget til Drakenberg: »Eeder ordre varit att gå till Trondhjem och icke tilbaka.» Hans feilsyn paa den norske hær lyser ut av brevets ord. Men han skulde tilfulde faa noget helt andet at vite, før han døde (13. febr. 1660 i Göteborg). Den norske trop som kjæmpet mot Drakenberg, er blit kaldt «nyutskrevne, bergenske bønderknegte»; den var fienden underlegen i tal, bare

439 mand. Men forklaringen ligger i, at kampen foregik i et lænde, der var som skapt for bergenhusingerne, med bratte fjeld i en trang dal. Det er sagt av en fremragende historiker, at de ved denne tapre kamp reddet Norges rike. I hvert fald lettet de i høieste grad Trondhjems gjenerobring. Denne trak dog ut til 11. december. Da fik den svenske besætning indvilget fri avmarsj med fuld militær honnør. Og den 17. december rykket *Claes Stjernsköld*, hvis styrke oprindelig bare var henved 800 mand, med den friske rest av sine folk ut fra Trondhjem, mens 2500 norske soldater gjorde honnør for sine tapre fiender.

I Trøndelagen blev nu tilbake bare de tropper, som før hadde hørt til de trønderske regimenter. Offensiven nordenfjelds var gjennemført helt efter Jørgen Bjelkes program. Alle andre tropper førte Georg von Reichwein tilbake til defensiven paa den nye riksgrænse i Smaalenene. Her tiltrængtes de haardt. Jørgen Bjelke hadde dér bare en 4000 mand til sin raadighet. Stillingen var nu her den, at Karl Gustaf atter vilde tiltvinge sig Nordnorge ved som byttemiddel at erobre det sydøstlige Norge (det store Akershuslen) og — kanske dette med. Derfor kom de 3 voldsomme angrep paa Halden i sept. 1658 i februar 1659 og i januar og februar 1660. Under det første (16. sept. 1658), som anførtes av general *Harald Stake*, kjæmpet de i tal meget underlegne norske tropper og borgere i de nyanlagte, svake forskansninger fra kl. 8 form. til 3 eftermiddag med en saa haardnakket tapperhet under anførsel av fogden *Peder Olufsen Nordmand* og tolderen *Mathias Bjørn*, at fienden med et stort tap av døde og saarede maatte trække sig tilbake og derefter følte sig saa svækket, at tilbaketoget over grænsen umiddelbart derefter fandt sted. I 1659 kom det nye indfald atter under general *Harald Stake*, med omtr. 4000 mand infanteri og rytteri samt endel artilleri. Nu var Halden adskillig bedre befæstet og besætningen betydelig forsterket (oplandske og smaalenske regimenter), under kommando av den tapre *Tønne Huitfeldt*. Alle Stakes voldsomme angrep var imidlertid forgjæves, og med et stort tap av døde og saarede maatte han ogsaa denne gang gaa tilbake over grænsen. Han hadde medbragt 280 høislæder for at føre det forventede bytte fra Halden; men han fik bruk for dem til at transportere sine saarede hjem.

Men saa kom det største angrep paa Halden i denne krig i januar 1660. Kong Karl Gustaf var da selv i Gøteborg, hvor de svenske stænder var samlet. Den styrke, som nu rykket frem er

angit forskjellig: fra svensk side til først 4000 mand, som saa forsterkedes med 2 avdelinger under generalmajorene Stake og Gustav Horn, hvorfor den fra norsk side angis til 9000 mand med 10 kanoner og 2 morterer. Formentlig var styrken noget under sidstnævnte tal. Den svenske hær anførtes nu av feltmarskalk *Lars Kagg*. Paa norsk side kommanderte fremdeles *Tønne Huitfeldt*. Haldens befæstninger var nu endda betydelig sterkere end før. Den 14. januar gjorde Kagg sit første angrep, mot Braadelandsskansen, og tok den, under den forvirring som en eksplosion i skansen hadde medført. Men Nordmændene under oberst *Budde*, majorene *Forbus* og *Normand* tok den igjen under et voldsomt anfald fra tre sider. Dette første anfald av Kagg varte i 7 timer. Under disse kampe nævnes major *Holberg*, digterens far, med udmerkelse. Den 20. februar kom den sidste og voldsomste storm, men ogsaa denne gang blev angrepet slaat tilbake med bravur. Den 21. brændte fienden sagbrukene i Tistedalen og den 22. hævet Kagg beleiringen, brændte sin leir og sine blokhuse og den 23. brændte fienden for anden gang i denne krig Id prestegaard. Hans styrke skal være smeltet sammen til 3000 mand.

Fienden hadde under hele denne krig intetsteds faat fast fot i landet. Den norske hær hadde reddet Norge for at bli delt. Nord-Norge var befriet og det sydøstlige Norge, det store Akershuslen, var reddet.

Man har i lange tider tat noksaa feil av disse vore grænsekampe. Det var i unionstiden paa visse hold en sterk tilbøielighet til at fremstille dem som forholdsvis ubetydelige smaatræfninger. Sandheten er dog, at de netop omtalte kampe i 1659 og 1660 var likesaa voldsomme og blev utkjæmpet med likesaa store styrker som mange av 30-aarskrigens berømte slag. Man maa ikke glemme, at den tids hære var smaa. Selv en feltherre som Turenne drog i felten med ikke større hær end 6000 mand.

II.

Den næste krig 1675—1679 var den, som i Norge kaldes Gyldenløvefeiden efter vor daværende anfører, statholderen Ulrik Frederik *Gyldenløve*, som var en halvbror av kong Kristian den V. Og han var en meget dygtig og meget avholdt anfører baade hos høie og lave.

Siden 1660 hadde vor hær faat store forbedringer. Den bestod av 13000 m. Infanteri, hvorav omkr. 11 000 var egentlige felttropper. Kavalleriet var paa 1400 m., Feltartilleriet 26 kanoner.

Man kan i korthet karakterisere denne krig saa, at vor hær stadig dækket vore egne grænser og i regelen ogsaa holdt store svenske landskaper besat.

Vor plan for krigen var at holde sig til defensiven i Trøndelagen, men gaa offensivt frem i det søndenfjeldske med Glommenlinjen som opmarsjlinje og hærens hovedstyrke samlet ved Fredrikstad og Kongsvinger. Maalet var «at attakere Baahus og lægge Vestergothland i Kontribution».

I juni 1676 blev *Uddevalla* erobret, og Gyldenløve oprettet en baahusisk bataljon; det var jo bare 18 aar siden Baahuslen blev avstaat til Sverige. Den 26. juni blev *Venersborg* tat efter haarde kampe. Herefter kunde Gyldenløve operere paa begge sider av Gøtaelven. Saa kom der av forpleiningshensyn mange streifpartier indover Dalsland og Vestergøtland. De møtte adskillig motstand, som dog blev slaat ned under tildels haarde kampe, saaledes en flere timers træfning mellem en norsk avdeling under oberst *Huitfeldt* og en svensk under oberst *Gyllenspetz* med 8 komp. infanteri og 4 komp. ryttere samt en hel del bevæbnede bønder, som blev grundig slaat og siden helt splittet av den norske generalmajor *Løvenhjelm*. Det er en tilfredsstillelse at høre, ogsaa av vore fienders mund, at de norske tropper under disse streiftog holdt god mandstugt. Men saa var ogsaa baade de utskrevne og hvervete *nationale* folk og ikke hvervet utenlandsk skrapsammen.

En omstændighet, som fortjener særlig at merkes, er at den unge norske hær under alle disse kampe til motstandere hadde de soldater, som av samtiden ansaas for de bedste i verden.

I 1677 bragtes vor hær op til henved 17000 m., hvorav 14000 infanteri og 1800 rytteri. 18. juli erobredes byen *Marstrand* med store forraad, deriblandt 56 kanoner. 23. juli blev den for uindtagelig ansette fæstning *Karlsten* erobret med en mængde proviant og materiel, hvorav 84 kanoner. Her viste *Gyldenløve* sig som den fremragende anfører, likesaa klok som dristig. 29. august seiret en norsk hæravdeling paa 5600 m. ved *Uddevalla* over en betydelig sterkere svensk under rikskansler M. de la Gardie og riksfeltøimester Sparre. Den svenske hæravdeling blev sprængt, tapte sit hele artilleri med tilbehør av heste, ammunition og al bagage, 19 faner og standarter. Paa vor side laa overledelsen hos Gyldenløve, som imidlertid den dag stod vestenfor (paa Oroust-øen), mens generalmajorene *Løvenhjelm* og *Degenfeldt* anførte i selve slaget. Det var det norske rytteri, som her næsten alene førte

kampen og høstet dagens ære; infanteriet kom litet med, det regnet saa sterkt, at det hindret dets skytning. Særlig udmerket sig oberst *Iddekinghe*, oberstløitnantene *Arnold* og *Tettau*, majorene *Meier og Rohde*.

Hermed var hele Baahuslen, alene undtat fæstningen Baahus, erobret og hele den norske styrke her gik i vinterkvarter i dette vort gamle landskap.

I begyndelsen av august 1677 rykket de trønderske tropper under generalmajor *Hoven* og oberst *Schultz* ind i *Jæmteland*, slog og fordrev 15. aug. de sidste svenske styrker der.

I 1678 deltok et norsk korps paa ca. 2000 m. under general Løvenhjelm i erobringen av *Rügen* 13. september.

I 1679, denne krigs sidste aar, rykket Gyldenløve (som i dette aar av bevægelige felttropper kun hadde ca. 6000 m.) i febr. ind i Dalsland og Vermeland. Ved *Åmål* blev en svensk rytteravdeling fangen og ved *Høgsæter bro* blev en svensk styrke paa 8 bataljoner infanteri og 11 komp. ryttere aldeles slaat. Den tids krigsførsel var paa begge sider grusom, og det heter, at 23 kirkesogn herjedes. Kirkene blev overalt skaanet, «for den svenske general Carl Sparre brændte ikke kirken paa Røros», da han brændte verket og byen. Paa alle kirkedøre lot Gyldenløve opslaa følgende vers:

«Som Carl Sparre til os taal, vi hannem ocsaa svarer:
Af hans Mund gik Ildens Straal; vi derfor ikke sparer.
Hid see nu kommer Norske Mand, med Sværd og Ild i Hænde,
Ei fransøske han tale kand; vel dog maa Ilden brænde.
Røraas blev i Aske lagd; og der først Ilden tæntis,
Kom og skue nu saa sact, hvor Lønnen rictig hentis.»

Først i juli 1679 rykket riksadmiral *Stenbock* frem med en hær paa ca. 6000 m., hvorav 34 eskadroner rytteri og et artilleri paa 18 stykker, for at gjenerobre Baahuslen. Det gjaldt først *Uddevalla*, som forsvartes av 300 trøndere under kapt. *Skov*. Det blev en særdeles haard tørn for den faatallige besætning. Flere av skansens bygninger stod allerede i brand, da Gyldenløve kom til hjælp fra sjøsiden i sidste øieblik med 1200 m., senere kom flere norske tropper under general *Duncan* til og 29. juli blev Stenbock nødt til at trække sig tilbake. Først indtok han en sterk stilling i nærheten. Men da det norske rytteri under *Folkersahm* med stor dristighet trængte frem bak den svenske styrke, ødela og tok

store forraad av levnetsmidler, blev Stenbock nødt til at trække sig helt bak Gøtaelven.

Nordenfjelds faldt en svensk hær paa flere tusen mand under general Planting d. 28. juli 1679 ind mot *Røros*, hvor resten av verket blev ødelagt. Han rykket frem til *Engen* i Aalen. Her blev den svenske styrke efter 4 timers kamp med norske tropper under oberst *Schultz* slaat og nødt til gaa tilbake over grænsen.

Den 26. sept. 1679 blev freden sluttet i Lund. Ingen av vore erobringer fik vi beholde. Ludvig 14de av Frankrike, som var den svenske konge Karl 11tes allierte, tvang igjennem, at han slap for alle avstaaelser. Vort land var imidlertid ved den norske hærs tapre forhold sparet for at faa krigen ind over vore grænser, undtat oppe ved Røros. Men det værdifuldeste utbytte av denne langvarige og heldige krig var, at det norske folks nationale selvfølelse vokste kraftig.

III.

Krigen i 1700 blev meget kortvarig, bare faa uker; og i Norge blev der ikke løsnet skud i den. Men det fik ganske stor betydning for vort forsvar derved, at alt det forsømte blev bragt i orden av vor dygtige kommanderende generalfeltmarskalk grev G. W. Wedel-Jarlsberg. Han hadde før, fra 1681—92, skapt et udmerket fæstningssystem; men meget var kommet i forfald siden den tid. Vor hær blev nu paa mange maater styrket.

Den næste store krig kom, da vor konge Frederik IV atter gik med i «den store nordiske krig» efter Karl XII's store nederlag i Rusland 8. juli 1709. Forsvars- og angrepsforbundet blev endelig sluttet 22. okt. 1709. I vort forsvarsvæsen var dog nu atter meget forsømt og værre var, at ledelsen var i baade svake og oldingssvake hænder. Følgen herav blev, at den norske hær, uagtet sat paa krigsfot, saa at si ikke blev brukt i 1709 og 1710 — til stor forargelse baade for hæren og folket. Det fremstøt, som var planlagt indover Baahuslen og Værmeland uteblev, og det er høist sandsynlig, at den danske hærs nederlag mot M. Stenbock ved Helsingborg 28. febr. 1710 vilde være avverget, hvis den norske hær hadde bundet en betydelig svensk styrke paa sin kant.

Heldigvis blev forholdene snart forandret. I august 1710 blev general Ulr. Valdemar *Løvendal* statholder og høistkommanderende i Norge. Hele ledelsen, baade den civile og militære, var atter i én haand og — i den rette haand. Løvendal var en søn av Norges

høit ansete og avholdte statholder Gyldenløve og hadde under sin far kjæmpet som norsk officer i «Gyldenløvefeiden». Senere hadde han i utenlandsk tjeneste deltat i mange felttog og var altsaa en prøvet general. Han fik snart hæren i marsjfærdig stand og vilde gaa over grænsen; men saa fik han ordre fra kongen til at bli staaende i Norge. Da svenskene heller ikke gik paa, blev det rolig langs grænsen hele vinteren 1710—11. Til denne ro bidrog ogsaa den frygtelige pest, som herjet baade Sverige og Danmark, men som vi heldigvis, bl. a. ved streng spærring av grænsen, blev forskaanet for. I 1711 gik Løvendal i aug. og sept. med en hær paa 7000 m. ind i Baahuslen helt til nær Uddevalla. Nogen større sammenstøt fandt ikke sted, men han bandt dog en større svensk styrke til dette omraade til lettelse for vor konges foretagender mot fienden i Nordtyskland. Dette meget kortvarige felttog blev en fortræffelig øvelse for vor hær. Men kort efter (mars 1712) forlot Løvendal Norge og snart efter vendte han tilbake til August II's hof i Dresden. Dette var et stort tap for vort land, hvor han med kraft hadde ryddet op baade i hæren og den civile embedsstand. Et merkelig spor av sin virksomhet satte han sig derved, at det var han, der saa at si opdaget *Peter Wessel* og ved at anbefale ham hos sin eftermand bragte denne store kraft til sin ret.

Aarene 1712—15 blev ganske rolige ved vore grænser. Men saa kom rigtignok 1716 til at bli et voldsomt krigsaar.

Karl XII kom sidst i 1715, efter sine store nederlag mot syd, hjem til sit utpinte land, men vilde ikke høre om fred og avstaaelser av noget eneste landomraade. Ved den mest hensynsløse haardhet og ikke mindre hensynsløse midler fik han reist en hær paa 40000 m. og en ny flaate og nu skulde det gaa utover Danmark og Norge. Da det ikke lykkedes ham at sætte over til Sjælland, vendte han sig mot Norge. Her var styrelsen (den saakaldte «Slotslov») i baade svake og uenige hænder. Den høistkommanderende, general Hausmann, hadde bragt hæren i saa god stand, som mulig var med de smaa midler; men kongen ansaa ham for fremfusende og han fik avsked, forøvrig med al honnør, og saa blev generalløitnant Barthold Henrik v. *Lützow* den kommanderende. Man kan si, at han var forsigtigheten selv. Han var en tysker, men som godseier og ved sit giftermaal nøie knyttet til vort land. Han var en meget duelig og erfaren officer, og krigens gang viste, at den forsigtige mand netop var den rette mand.

Det var uheldig, at 4000 m. av vore bedste tropper tidligere var overført til Danmark, og hvad der stod til raadighet her i det søndenfjeldske var alene 14 000 m., hvorav dog kun 8000 kunde brukes i aapen mark. Disse blev fordelt mellem Kongsvinger, Fredrikshald og Kristiania. *Karl XII* foretok sit angrep (8de mars) med 12 000 m., fordelt i 3 kolonner, en fra Værmeland paa 3000 m. under Karls egen anførsel, én under general *Mørner* fra syd op gjennem Smaalenene og en reserve under general *Ascheberg*, som i Smaalenene skulde dække forbindelsen med Sverige. Karl gik selv i spidsen med 600 ryttere og overrasket samme aften en liten norsk avdeling paa Hølands prestegaard.

Hverken kong Karl eller hans berømte generaler ventet at finde motstandere av nogen betydning i en saa uberømt hær som den norske. Men før krigen var tilende, skulde han gjøre saadanne erfaringer, at han gjerne kunde ha sagt til sine folk omtrent som kong Olaf i slaget ved Svolder: Her kan vi vente os den skarpeste strid, for de er nordiske mænd som vi.

Den første prøve paa, hvad slags folk han hadde for sig, fik han i kampen med oberst Kruse og hans 200 dragoner, som ved daggry 9. mars med den største voldsomhet angrep den svenske leir. 3 gange kastet han de svenske eskadroner tilbake, saaret Karls svoger, arveprinsen av Hessen og var likeved at ta Kongen selv tilfange, da flere svenske eskadroner kom til, og saa blev Kruse med sin underlegne styrke overmandet og Kruse selv tat tilfange. At Kruse var en uklok anfører, som buste paa fortidlig, kunde kong Karl sagtens ikke vite, men at han og hans folk var modige og uforfærdede soldater, det baade saa og agtet han. Han skjænket Kruse sin egen kaarde som et ærestegn.*

Motet er ogsaa sjelden uten løn, og Kruses uvørne anfald gav de bakenfor staaende norske tropper et par uvurderlige dage til at komme i de rette stillinger. En sterk snestorm sinket ogsaa svenskernes fremrykning. Forgjæves forsøkte Karl at trænge den korteste vei frem til Kristiania, selv han fandt forhugningerne paa aasene for sterke og vel besatte. Han maatte derfor gaa den lange omvei om Moss, hvor han trak Mørners tropper til sig og saa rykte frem over Bundefjordens is. Han vilde frem under Ekeberg, men det hindret Akershus's kanoner, og hans tropper naadde omsider med stor forsigtighet bak øene over til Bygdø, hvorfra han den

* Den findes endnu i Rosenborgsamlingen i Kjøbenhavn.

21. mars om kvelden trængte ind i byen. Lützow hadde 2 dage før trukket sig tilbake mot vest og indtok er sterk stilling en mils vei fra Drammen ved *Gjellebæk*. Akershus hadde han git en sterk besætning — 3300 m. — Han maatte holde sig nær sjøen, da han bare fra den kant kunde vente forsterkninger. Under beleiringen av Akershus 21. mars til 29. april som kong Karl forgjæves søkte at ta med storm, utsendte han forskjellige avdelinger for om mulig at tvinge den norske hær ut av dens faste stilling. Paa Krokskogen blev forhugningene saa tappert forsvart av soldater og bønder, at selv en Karl XII fandt veien spærret for sterkt. Ogsaa en avdeling paa 500 dragoner under oberst *Løwen*, som mot slutningen av mars skulde over Hadeland og Ringerike trænge frem mot Bragernæs, gik det galt. Først blev han opholdt en hel dag ved et trangt pas paa Harestuskogen av den tapre *Gregers Granavolden* og 60 bønder, og herved fik en norsk ryttertrop under oberst *Øtken* tid til at naa frem til *Norderhov* prestegaard, hvor Løwen selv blev tat tilfange og hans dragoner nedhugget eller fanget og adspredte paa flugt om natten til den 29. mars. Tre dage før var den svenske besætning i Moss oprevet og fanget av 1 bataljon av smaalenske regiment av Fredriksstads besætning, og Karl blev da nødt til at lægge en ny og sterkere besætning der (800 m. under oberst Falkenberg). Men følgen av disse begivenheter blev, at chefen for Karls reserve general Ascheberg blev saa allarmert, at han i største hast gik tilbake over grænsen, saa Karls forbindelse med Sverige nu alene hvilte paa hans nye besætning paa Moss. Denne vinter hadde været usædvanlig haard, og det hadde været til stor lettelse for det svenske indfald, som kom over isen allevegne. Men endelig kom isløsningen og dermed hjælp fra orlogsflaaten. Den 17. april blev de 4000 m. av vor hær, som før er nævnt (det var regimentene Norge under *Cicignon*, 2det trondhjemske under *Budde*, bergenhusske under Hartvig *Huitfeldt*) tillikemed et dansk artilleribatteri paa 10 kanoner, landsat i Fredriksstad. Den 25. og 26. april brøt 3 fregatter sig frem gjennem isen til Akershus. Det begyndte nu at se truende ut for kong Karls tilbaketogslinje. Hans omgivelser frygtede for et nyt Poltava, men han vilde ikke endda høre om nogen retret. Men det blev værre og værre, alle broer, baater og færger henimot grænsen blev ødelagt. Og endelig blev 24. april den svenske besætning paa Moss (Falkenbergs 800 m.) sprængt, fanget eller nedhugget av vore tropper under oberst Vincents *Budde* og oberst-

løinant Henr. Jørgen *Huitfeldt*. Nu endelig forstod Karl, at han var nærved at bli omringet. Natten mellem 29. og 30. april forlot han Kristiania og kom i sidste øieblik ved hjælp av tømmerflaater over Onstadsund. Saa drog han sig nedover til Torpum ved Fredrikshald. Her fik han høre, at han hadde tapt Wismar, hans sidste besiddelse i Tyskland.

Nu skulde det gjælde *Fredrikssten*. Han forsøkte en overrumpling, men blev slaat tilbake med et tap av mere end 500 m., deriblandt flere av hans bedste officerer. Derefter maatte han atter gaa tilbake til Torpum, da Fredrikshalds borgere hadde stukket sin by i brand. Men han gav sig ikke med det, han vilde beleire fæstningen, naar han fik sit kraftigere artilleri, som var underveis paa en flaate. Den kom imidlertid ikke frem, det sørget *Peter Tordenskjold* for.

Han var kort før i 1716 adlet og hadde netop faat kommando over en liten eskadre av grundgaaende skibe (2 smaa fregatter, 2 skytsprammer og 3 galeier), hvormed han skulde søke at hindre en svensk flaateavdeling (1 skytspram, 5 galeier, 6 halvgaleier og nogen mindre skibe samt 21 transportskibe) som medførte svært artilleri og al slags krigsfornødenheter, fra at naa frem til kong Karls undsætning. Den var naadd frem til den lange og smale *Dynekil*, omtr. 3 mil søndenfor Fredrikshald og maatte tro sig sikker der. Men d. 8. juli foretok *Tordenskjold* sit forvovne angrep paa den med et saadant held, at han dels erobret, dels ødela alle fiendens skibe: 44 større og mindre skibe med 60 kanoner. 9 av disse krigsskibe og 5 transportskibe førte han bort som bytte gjennem den trange kile trods den heftigste beskytning fra land. Kampen hadde vart i 7 timer og kostet os 19 døde og 57 saarede.

Kong Karls felttog i 1716 var helt mislykket. Han hadde set alle sine forutsætninger slaa feil. Han hadde faat føle, at det var det hele norske folk fra nederst til øverst, som hadde reist sig mot hans erobringsplan. Embedsmænd og almue var sit land og sin konge like tro; de norske prester f. eks. lot sig hverken lokke eller true og maatte mangen gang bøte haardt for denne sin troskap. I juli maatte han trække sig helt ut av vort land.

IV.

Men i 1718 kom Karl XII igjen. Med de mest hensynsløse, rent despotiske midler hadde han av sit utpinte land faat reist en hær paa 60 000 mand, hvorav 48 000 skulde brukes til det

nye felttog mot Norge. En mindre del av denne, noget over 7300 mand under den erfarne general *Karl Gustaf Armfelt* skulde gaa mot *Trondhjem*. Med hovedhæren gik han atter mot *Fredriksten*.

Paa norsk side stod henved 7000 mand i det nordenfjeldske. I det søndenfjeldske hadde vi til operationer i aapen mark bare omkr. 12 000 mand, og det blev derfor besluttet at gaa bare defensivt tilværks med den kraftigst mulige utnyttelse av terrænet: de trange og flere steder lange defiléer med forhugninger og skanser. Og saa ved bortførelse av alle levnetsmidler, som kunde komme fienden tilgode.

Armfelt rykket ind i Trøndelagen i begyndelsen av september, hovedhæren kom først 2 maaneder senere i 3 avdelinger og gik mot Fredriksten, som nu var meget forstærket fra 1716. Dens besætning utgjorde 1385 mand under kommando av den dygtige oberst *Barthold Nicolai v. Landsberg*. Sidst i november blev byen og fæstningen indesluttet og 30. november gik svenskerne igang med sin første løpegrav. Utenværket *Gyldenløve* blev saa haardt beskudt, at de ytre mure blev nedskudt; men den heltemodige lille besætning avslog ikke desto mindre 2 gange de svenskes storm. Saa kom den 3die storm med Karl XII selv i spidsen, og da blev skansen tat; nogen faa mand av besætningen reddet sig tilbake til Fredriksten.

Nu kunde løpegraven føres forholdsvis let frem for terrænets vedkommende, men desto heftigere blev fæstningens kraftige ild, som kostet angriperne mange faldne. Den 11te december, som var en søndag, kom kong Karl ut paa eftermiddagen ut i løpegraven for at ta arbeidet paa en ny arm av denne i øiesyn. Han steg op til gravens brystvern, saa han med hodet var over dette. Hans officerer, som stod nede i løpegravene, forsøkte at formaa ham til at søke dækning. Han avviste dem skarpt. Saa hørte de en dump lyd, kongens hode faldt ned i kappen. En kule — efter den almindelige mening fra fæstningen — hadde gaat tvert igjennem begge tindinger. Beleiringen blev straks hævet, og den svenske hær drog sig helt tilbake til eget land.

Armfelt, som fik kongens fald at vite sidst i december, gik straks tilbake korteste vei til Jæmtland. Her blev han paa Tydalsfjeldene overfaldt av en voldsom og i flere dage varende snestorm, som kostet ham 2 à 3 tusen mand foruten en mængde krøplinger. I januar 1719 naadde levningerne av hæren i elendig tilstand Jæmtland.

Da svenskerne selv efter disse ulykker ikke vilde gaa ind paa rimelige fredsbetingelser, maatte vor konge fortsætte krigen. En hær av norske og danske tropper paa 34 000 mand blev samlet ved sydgrænsen mot Sverige, og 20de juli 1719 rykket kong Fredrik den IV ind i Baahuslen. Med sin hovedstyrke naadde han Strømstad, rytteriet frem til Kvistrum, hvorpaa svenskerne trak sig tilbake fra Uddevalla efter at ha ødelagt sine forraad der. Men videre foretokes intet. Kongen gik tvertimot kort efter tilbake til Norge og lot de danske tropper føre over til Jylland. Det var utenrikspolitiske hensyn, som tvang ham til dette. Mens han endnu opholdt sig i Strømstad, fik han meldingen om *Tordenskjolds* erobring av *Marstrand* og fæstningen der, *Karlsten*. Dette hadde Tordenskjold utført i dagene fra 15de til 26de juli (1719), og her tok han ogsaa 4 svenske krigsskibe med 132 kanoner i uskadt stand samt skjøt 4 linjeskibe, 5 mindre krigsskibe og 2 brandere isænk. Men det største bytte var selve fæstningen *Karlsten* med en mængde kanoner og store krigs- og kornforraad. Tordenskjolds hele eskadre bestod av 7 linjeskibe, 2 fregatter, 2 skytsskibe, 2 stykpramme, 2 flytebatterier, 4 galeier, 2 lodsgallioter og 8 chalupper. Men til angrepet benyttet han bare skytsskibene, stykprammene og flytebatterierne tillikemed de 4 galeier og de 8 chalupper med en besætning paa 1728 sjøfolk og 300 landsoldater. Til kommandant paa den erobrede fæstning utnævntes general *H. J. Huitfeldt*; med en besætning paa 8 kompanier av regimentet «Norge» og 1 kompani av det norske artillerikorps. Til belønning for sin store bedrift utnævnte kongen Tordenskjold straks til viceadmiral — det var eventyrhelten, som fra 1711—1719 avancerte fra underløitnant til denne høie stilling.

Den 26de september fik Tordenskjold kongens befaling til at hæve blokaden av Gøteborg. Men den 12te om natten hadde svenske galeier bemægtiget sig vor galei «Prins Karl», 2 desarmerte flytebatterier og 4 transportskibe, som laa i skjærgaarden ved Grøtø nær Gøteborg og ventet paa god vind. Det gik Tordenskjold for nær, og den 7de oktober seilte han fra Marstrand med 2 galeier og 10 chalupper og kom om natten efter forbi Ny-Elfsborg, hvor svenskerne, som nu følte sig trygge, ikke holdt saa skarp vakt. Han gik iland under Gammel-Elfsborgs batteri, overmandet vakten, fornaglet et batteri paa 24 kanoner, tok tilbake vore bortførte skibe, tok tillike 3 svenske krigsskibe med 85 kanoner og dertil et krudtskib. Men da han

med dette bytte vilde tilbake, viste det sig, at bare vor tilbakeerobrede galei kunde komme frem over de i elveløpet som spærring sænkede skibe, de andre stak for dypt. Tordenskjold satte dem derfor ibrand, Gøtaelven blev et lyshav, og efterhvert som ilden naadde skibenes krudtkamre, sprang det ene efter det andet i luften med forfærdelige brak. Det var Tordenskjolds avskedshilsen til Gøteborg!

Krigen var forbi. I august 1719 mottok Frederik IV Englands og Frankrikes mægling. Først blev det en 6 maaneders vaabenstilstand, som senere forlængtes, og freden blev sluttet 14de juni 1720.

Saa fik vi en lang fredsperiode, like til 1788. Men da maatte vi ifølge vort forbund med Rusland gaa til angrep paa Sverige. Heldigvis blev denne krig ganske kort. Men der var fra styrelsens side sørget saa daarlig for hæren, at vi tapte en mængde av vore soldater av sygdom og mangel paa forpleining.

Saa hadde vi atter fred i vel 12 aar, men saa kom et angrep fra England i 1801 paa os som medlemmer av det store neutralitetsforbund med Rusland, Preussen og Sverige. Det førte til det berømte store *slag paa Kjøbenhavns red skjærtorsdag den 2den april 1801.* Det blev den største kamp, som nogensinde er kjæmpet for neutralitetens sak, og meget ærefuld for vor orlogsmarine. Den berømte admiral *Nelson* hadde lovet sin overadmiral at ødelægge vor forsvarslinje, som paa nogen faa skibe nær bestod av gamle utrangerte krigsskibe, paa 1 time; han brukte nær paa 5 trods sine uhyre overmagt. Hans styrke var 35 skibe (derav 11 linjeskibe) med 1192 kanoner og 8885 mand, vor var bare 18 skibe (derav kun 7 større) med 630 kanoner og 5063 mand. Slaget maa betegnes som uavgjort. Kun den søndre del av vor linje var ødelagt, den nordlige med Trekroners meget kraftig bestykkede batteri var uskadt. Nelson hadde faat 7 av sine store skibe paa grund og de var utsat for en ødelæggende ild fra Trekroner, — da grep han til en krigslist, saa han (som forresten først heiste det hvite flag) kom ut av sin farlige stilling. Han hadde dog et meget større mandefald end vore skibe. Der blev vaabenstilstand og forhandlinger. De engelske admiraler var til at begynde med særdeles overmodige, men stemte sine fordringer mere og mere ned, og tilslut endte det med, at vor regjering bare gik med paa at suspendere vor deltagelse i neutralitetsforbundet i 14 uker. Under disse forhandlinger kom der til vor regjering (men ikke til de engelske

admiraler) efterretning om, at keiser *Paul* av Rusland var død. Hans eftermand *Alexander I* opgav neutralitetsforbundets sak paa et par mindre væsentlige punkter nær og sluttet fred med England 17de juni 1801, hvad saa vi ogsaa gjorde 23de oktober.

Det var det sidste sjøslag, hvori nordmænd og dansker kjæmpet sammen. Det vakte hele Europas beundring, men indgav Englands ledende admiraler en klar forestilling om, hvor farlig en magt den dansk-norske flaate vilde være, hvis de skulde møte den fuldt rustet under seil. Det fik store politiske følger i de nærmest følgende aar.

Man har i Norge i lang tid været tilbøielig til at anse vor deltagelse i denne kamp for forholdsvis liten. Men det er ganske feilagtig. For det første var der fra januar til sidst i mars kommet mellem 3000 og 4000 utskrevne norske matroser til Kjøbenhavn, og dernæst er det paavist, at der i selve slaget av disse deltok folk fra vor kyst like fra Fredrikshald til Trondhjem.*

V.

Nu hadde vi fred i 6 aar, en glimrende fragtfartstid for os som neutrale. Men saa kom det lumske engelske overfald med Kjøbenhavns bombardement 2.—5. september 1807 (som kostet 188 militære og 1 600 fredelige borgere livet) med ranet, paa en ubetydelighet nær, av hele Norges og Danmarks stolte orlogsflaate: 17 linjeskibe, hvorav intet var over 20 aar gammelt; 10 fregatter; 5 korvetter; 8 brigger; 1 flaatebatteri; 1 stykpram og 29 mindre skibe, tilsammen 70 seilere, og dertil 92 transportskibe, lastet med alt orlogsverftet tilhørende materiel.

Saa fulgte den lange og særskilt for vort land tunge krig med England like til 1814. Under denne kom der et angrep fra svensk side i 1808. Dette kræver en særskilt omtale.

Den norske hær søndenfjelds stod da under anførsel av prins *Christian August av Augustenborg*. Av den norske hær som alt i alt var 35 000 mand, stod der til hans raadighet omtrent 17 000 mand, hvortil kom 1 300 mand fra det vesten- og nordenfjeldske. Fæstninger og skanser krævet imidlertid saa mange folk, at han

* En meget god skildring av Nelsons kritiske stilling er meddelt av O. Lütken i «Dannebrog». Aarg. 1880—81, s. 94 ff. Jfr. forøvrigt mine «Bemerkninger til de gjængse fortællinger» om dette slag i min bok «For Norges Sag. Ny samling, Kra. 1917. Jacob Dybwads Forlag», S. 30—44.

til operationer i aapen mark bare hadde noget over 8 000 mand. Den linje han hadde at forsvare var meget lang, helt fra Svinesund til Røros. Han stillet 3 000 mand i Skjeberg, 2 000 mand ved Kongsvinger, 1 200 mand ved Flisas utløp i Glommen, mens 800 mand stod ved Hagasund, Blakersund og Fetsund samt 600 mand ved Onstadsund og Grønsund. Ved Hvaler laa 25 kanonbaater som vern mot den svenske skjærgaardsflaate i Strømstad. I det nordenfjeldske, hvor overledelsen var hos general *G. F. v. Krogh*, stilledes 2 000 mand ved veien fra Sverige til Røros, mens 1 200 vogtet grænsen fra Skurdalsporten til Snaasa.

Den svenske hær, som skulde angripe søndenfjelds, utgjorde 13 400 mand med 36 kanoner under general *M. G. Armfelt*, en mand som hadde store tanker om, hvad han mente at kunne utrette: Norges erobring. Han kjendte ikke Christian August, som i en høi officersstilling frivillig hadde kjæmpet i den østerrikske hær mot franskmændene i 1799—1801 og saaledes hadde lært krigens kunst at kjende. Men inden kort tid fik Armfelt ham til sin store sorg rigtig grundig at kjende.

Krigen begyndte først i april med et svensk anfald mot Røros, men dette blev straks slaat helt tilbake. Den 8.—15. april gik Armfelts hær over grænsen, delt i en høire fløi under overgeneralen selv og en venstre paa 5 400 mand under general *Vegesack*. Den var spredt i en strækning av 25 mil fra nord til syd og førtes meget spredt over grænsen: en brigade fra Morast over Magnor mot Kongsvinger; en anden 4 mil sydligere fra Skillingsmark over Krogfos og Høland mot Blakjer; en tredje 5 mil sydligere fra Tøksmark over Basmo til Hemnæs; en fjerde 4 mil sydligere fra Slibodal til Aremark. Denne sidste skulde holde forbindelsen med hærens vestre fløi, som i 3 brigader skulde gaa frem mot Fredrikshald og videre mot Fredriksstad. Men denne venstre fløi blev snart sat ut av spillet paa grund av proviantering-svanskeligheter.

Denne fiendens spredte stilling forstod Christian August at benytte fuldt ut. Med sin høire fløi, der var fri i sine bevægelser paa grund av den svenske venstre fløis ovennævnte uvirksomhet, gik han 15. april fra Skjeberg nordover mot 2. svenske brigade og angrep den i flanken 19. april, samtidig med at den blev angrepet i baade front og flanke av en anden norsk hæravdeling. Blakjer skanse maatte fienden opgi, men paa sit tilbaketog gjennem Urskog blev han ved *Toverud* omringet 20. april, og anføreren,

oberstløitnant grev Axel Mörner, maatte overgi sig med 5 officerer, 3 underofficerer, 110 livgrenaderer og husarer. Samtidig med denne kamp mot 2. svenske brigade blev den 3. svenske brigades fremrykning stanset av andre norske tropper, som prinsen sendte østover fra Hemnæs. Mere kunde han ikke her foreta sig mot denne fiendtlige brigade, da han netop fik melding om, at vor i Lierstillingen staaende brigade var drevet ut av den og hadde maattet trække sig tilbake ind under Kongsvinger. Stillingen var blit tappert forsvart, men maatte opgis paa grund av ammunitionsmangel. Mot Kongsvinger kunde Armfelt intet utrette og blev derfor staaende ved Lier indtil videre. Den 25. april 1808 led svenskerne atter et følelig nederlag, ved *Trangen*, nær Flisa i Aasnes. Oberst Gahn var med 1 bataljon av Dalregimentet rykket frem fra Midtskog i Dalarne langs Flisa mot Glommen. Men i passet ved Trangen blev han omringet av Staffeldts tropper og blev efter en blodig kamp i omtrent 3 timer nødt til at overgi sig med over 400 mand.

Ved den sydligste del av grænsen led den svenske armés venstre fløi et følelig nederlag ved *Præstebakke* 10. juni 1808. Kommandoen over vore tropper her førtes av oberstløitnant *Juul*, som ogsaa utkastet planen til vort angrep; men sygdom nødte ham paa kampens dag at overgi befalingen til kaptein *Arild Huitfeldt*, som utførte sit hverv med megen bravur. Fienden blev angrepet baade i front og ryg og tvunget til overgivelse. Den fiendtlige styrke utgjorde 1 400 mand, hvorav 1 bataljon og 1 kompani holdt selve Præstebakke besat. Dens tap blev 455 mand, hvorav fangne 27 officerer og underofficerer samt 334 mand; døde og saarede 94 mand. Vort tap var merkelig litet. Byttet var heller ikke ubetydelig, foruten 2 kanoner, haandvaaben og ammunition ogsaa endel levnetsmidler.

Christian August hadde planlagt et større angrep paa den 3. svenske brigade under oberst Cederstrøm til 10. juni, da samtidig ogsaa hele den øvrige linje skulde angripes. Men forinden hadde den svenske hær i al stilhet trukket sig ut av Norge, alene med undtagelse av 1. brigade av deres venstre fløi, som stod ved Præstebakke og omegn og som led det netop omtalte nederlag.

Den fiendtlige chef ved Præstebakke, oberstløitnant Knorring, uttalte sin tak for den omhu, som fra norsk side vistes baade de saarede og de fangne. Og denne sin anerkjendelse uttalte han ogsaa i den rapport, han indgav til sine overordnede.

Christian Augusts dom om denne affære var, «at han tør paastaa, at denne Expedition har faa, som kan sættes i lige med samme i Henseende til Dristighed, Udførelse, udmærket Bravour og Conduite». I sine rapporter om begivenheten uttalte Christian August bl. a.: «Alle have vist sig som Mænd af mandigt Mod og Ære. Men for alle have Kaptein Arild Huitfeldt, Lieutenanterne Spørck og Magnussen udmærket sig ved det Overlæg og den Raskhed, med hvilken de have dirigeret det hele», og «at man har Oberstlieutenant Juuls gode Dispositioner, de anførte Officerers Mod og Conduite ligesom hele Commandoets Raskhed og udmærkede Bravour at takke for det lykkelige Udfald.» Under 30. juni 1808 utnævnte kongen «for deres under krigen udviste militære talenter og berømmelige forhold» oberstløitnant Juul til oberst og løitnanterne Spørck og Magnussen til kapteiner. Senere, efter danebrogsordenens utvidelse fik flere av de officerer, underofficerer og menige, som hadde været med her, danebrogskorset for den tapperhed og det mandige mod, de havde udvist i kampen for fædrelandet.

Efter dette forefaldt intet av betydning langs grænsen. Men vagtholdet blev en meget trættende og utmattende tjeneste for baade vor og fiendens hær gjennem flere maaneder. Der var hyppige mindre sammenstøt mellem bevogtningsavdelinger fra begge sider. Et mere betydelig var kampen ved *Berby* gaard (et par kilometer søndenfor enden av Iddefjorden) 12. september 1808, hvor 300 mænd av vore tropper under major Krebs i flere timer holdt saa godt stand mot den dobbelt saa sterke fiende og tilslut indtok en saa fordelagtig stilling, at motstanderen indsaa, at han intet kunde utrette og derfor overalt trak sig tilbake. Sygdom og nød bredte sig langs grænsen hos begge parter; alle operationer ophørte av sig selv, og der sluttedes da endelig først vaabenstilstand og saa fred 10. december 1809 i Jönköping, hvorved alt skulde bli som før krigen.

Nu var det vistnok fred paa vor østgrænse, men grænsene mot havet fik føle nok av den førnævnte krig med England. Her hadde imidlertid hæren liten anledning til at medvirke uten ved fæstningerne, som f. eks. i Bergen, Kristianssand og Fredriksværn.

VI.

Nogen større anvendelse for hæren fandt saa ikke sted før i 1814. Ved freden i Kiel 14. januar dette aar avstod Fredrik VI

sit norske rike til den svenske konge og nødtes til at sende kommissærer hit for at bistaa med overgivelsen. Men det skulde ikke gaa saa let.

Man hadde regnet baade med stormagterne og Danmark, men man hadde ganske glemt at regne med, at der fandtes et norsk folk, som hadde vist sig for sundt og stolt til at ville være dansker, og som nu var baade for stolt og for kraftig til at ville være svensker. Nordmændene vilde ikke anerkjende og har aldrig anerkjendt freden i Kiel som bindende for sig. Til held for Norge var den daværende tronfølger, prins *Christian Frederik* i Norge som kongens statholder i avgjørelsens øieblik, og med ham i spidsen reiste folket sig som én mand til forsvar for sin frihet. Hæren, som forøvrig allerede tildels var paa grænsevakt mot Sverige, blev sat helt paa feltfot.

Da krigen i 1808 syntes at ha vist, at den norske hær trængte til at bli bevægeligere, fik vi den i 1810 og 1811 betydelig omdannet for dette øiemed, saa at der herefter kunde stilles en meget større styrke i aapen mark end før. Av største vigtighet var det, at jægerne og de lette tropper, hvorfor der i krig i vort land hyppigst var bruk, økedes til mere end $^1/_3$ av hele infanteriet, som i det hele, befal ikke medregnet, utgjorde 20 500 mand. Hele hæren, befal medregnet, utgjorde 35 500 mand. At dette ikke var bare en hær paa papiret, det viste sig tilfulde. Der var naturligvis baade huller og mangler, utrustning og beklædning var mangelfuld nok; men hæren møtte i godt tal ved indkaldelsen, og den møtte i fortrinlig stemning. I slutningen av januar og utover februar stod der en feltstyrke i det søndenfjeldske paa 20 000 mand, og i fæstningerne Kongsvinger, Fredrikssten, Fredriksstad, Blakjer skanse, Akershus, Fredriksværn samt endel kystbatterier og mindre skanser laa der omkring 6 000 mand, for det meste landvernstropper.

Krigen i 1814 skal jeg ikke gaa nærmere ind paa. Den førtes av den norske overkommando og tillike den svenske med de nys avbrutte og snart igjen knyttede underhandlinger for øie. Der blev derfor hverken for den ene eller den anden part nogen synderlig leilighet til større krigsbedrifter. Kun oppe paa Kongsvingerkanten, hvor man var fjernere fra den politiske skueplads, forefaldt de hidsige træfninger ved *Lier* 2. august og ved *Matrand* 5. august, hvor en norsk styrke under oberstløitnant Krebs slog en svensk hæravdeling under generalmajor Gahn med megen

bravur, saa det blev klart for alle, ikke mindst for *Carl Johan*, at den norske hær like saa godt som i 1808 forstod at motta ubudne gjæster. Saaledes ogsaa ved *Fredrikssten*, hvor den tapre besætning under komandanten, generalmajor *Ohme* fra 1.—16. august avslog alle angrep og alle trusler om personlig ansvar for ham. Men den 16. august kom den norske overkommandos ordre til at overgi fæstningen i henhold til Konventionen i Moss to dage forut. Fredrikssten blev likesaa litet dengang som før erobret av fienden.

Ogsaa i 1814 gjorde hæren overalt sin pligt, og folkets tro paa, at det i nødsfald kunde verge sig, blev ikke rokket. Jeg skal, med professor Aschehoug, tilføie, at «uden en saadan hær vilde det norske folk dengang neppe have vovet at forlange og endnu mindre formaaet at erhverve sig nogen indflydelse paa sin skjæbne».

VII.

Saa nogen ytterligere ord om flaaten, hvis bedrifter til sine tider endog overstraalte hærens.

Naar der her i landet tales om vor flaate i ældre tider, er det noksaa paafaldende at høre denne omtalt som den «danske» flaate. Selv i Danmark er man forlængst fuldstændig paa det rene med, at den var baade norsk og dansk, og dette finder man ogsaa angit i boktitler som f. eks. «Den danske og norske Sømagts Historie». Og ut igjennem foreningstiden blev den stadig mere og mere norsk i sine besætninger; men ikke desto mindre var den ytterst populær i Danmark som i Norge.

Ut gjennem 1300-tallet og 1400-tallet forfaldt den gamle ledingsflaate mere og mere, eftersom kanoner kom i bruk paa skibene og disse byggedes større og især mere høibordet. Som nyskaper av orlogsflaaten maa kong Christian III (1536—1559) ansees. Og herved er at merke, at flaaten fra denne begyndelse av blev i ganske anden grad end landhæren helt i kongens haand, et gammelt forhold som medførte, at marinens befal ansaa sig, like nedimot vore dage, som i ganske særlig grad «kongens mænd».

Forholdene gav av sig selv, at kongens residens maatte bli det sted, hvor orlogsverft og flaatens hovedstation blev anlagt: for vore rikers fællesflaate altsaa Kjøbenhavn.

Vi skal ikke opholde os ved de første krige «Grevens feide», den nordiske syvaarskrig eller Kalmarkrigen, men gaa like til Christian IV's største kamp. Den 30. juni 1644 gik han med sin flaate

(39 skibe) tilsjøs og kom 1. juli i kamp med en meget overlegen svensk flaate i det farvand, som kaldes «Kolbergerheide», i den sydøstlige del av Kielerbugten. Kampens indsats var meget stor, ikke mindre end vore rikers selvstændighet; var vor flaate blit slagen, vilde den svenske hær, som hadde faldt ind i Holsten, blit overført til Sjælland. Kampen blev baade haard og lang, i 10 timer til mørket faldt paa. Seieren var vor. Den svenske flaate maatte ty ind i Kielerfjord og holdtes der indesperret hele resten av juli.

I den næste krig (1657—60) kom det 13. og 14. september 1657 til et stort slag ved Falsterbo mellem vor flaate og en omtrent likesaa stor svensk flaate. Svenskerne maatte bære av til Wismar, vor gik til Kjøbenhavn, men var allerede 5 dage efter istand til at gaa ut og blokere Wismar.

I den næste krig, som hos os kaldes «Gyldenløvefeiden», i Danmark «den skaanske krig» (1675—79) utførte flaaten store bedrifter. Først møtte vor flaate under *Niels Juel*, 25 skibe sterk, en svensk flaate paa 34 orlogsskibe og fregatter foruten 24 mindre skiber og 6 brandere ved Bornholm og hadde 25. og 26. mai 1676 en løpende skarp fegtning, hvor han avskar 8 av fiendens skiber, som blev ilde medfarne, indtil mørket faldt paa. Dagen efter begyndte kampen paany, men den svenske flaate trak sig tilbake og det var umulig for Niels Juel at naa ind paa den.

Den 1. juni 1676 traf vor flaate, som nu var forsterket med 12 hollandske skibe, og som nu førtes av *Cornelis Tromp*, sammen med en svensk flaate ved *Øland*. Svenskerne hadde 5 skiber med 440 kanoner mere end vor flaate. Ikke desto mindre søkte den fiendtlige flaate at undgaa slag, men uten held. Det blev et fryktelig nederlag for den: 5 skiber erobredes, 2 brændtes (det ene «Stora Cronan» med 126 kanoner og 842 mand, hvorav bare 40 reddedes; det andet «Svärdet» med 650 mand, hvorav bare 52 mand blev reddet). Tre svenske admiraler omkom ogsaa. I det hele var det svenske tap 402 kanoner og 2 425 mand. Et av de største skibe «Äplet», paa 84 kanoner forliste i skjærene. N. Juel sier derfor i sin rapport, at fienden hadde mistet baade kronen, sverdet og eplet (alle kongemagtens symboler).

I 1677, 20. mai—1. juni, seiret *N. Juel* med 14 skibe, 1 galiot og 2 brandere over en svensk flaate paa 13 skibe og 1 brander under *Møen*. Fienden tapte 5 orlogsskiber og 3 mindre med 274 kanoner og 1 455 fanger, deriblandt dens kommanderende admiral.

Den 1. juli samme aar seiret *N. Juel* med en flaate paa 25 skibe og 1267 kononer over en svensk flaate paa 36 skiber med 1 800 kanoner i *Kjøgebugt*. Vor flaate hadde 76 døde og 211 saarede. Fiendens tap var 10 orlogsskibe, 7 mindre skibe og 3 brandere samt mellem 2 000 og 3 000 fanger og mellem 1000, og 2 000 døde og saarede. Den 4. juli kom N. Juel ind til Dragør og nu var han en europæisk berømt mand. Den engelske konge skrev til kong Christian V, at «Juel var den største admiral, som nu var i Europa». I 1678 kom den svenske flaate ikke ut. Vor flaate var herre i Østersjøen. I 1679 kom det 24.—25. juni til en heftig kamp for et par av vore skibe ut for Kalmar, hvor 1 svensk linjeskib blev erobret. Og en maaned efter en lignende kamp, ogsaa nær Kalmar, hvor 2 svenske linjeskibe blev ødelagte. Dermed var krigen tilsjøs endt.

Ved enden av aaret 1679 bestod vor orlogsflaate av 107 skibe med 3 428 kanoner og med omtrent 20 000 mand.

I 1700 var vor flaate: 33 linjeskibe (à 44—110 kanoner), 9 fregatter (à 20—40 kanoner), og 33 mindre skibe, tilsammen med 2 778 kananer og 17 446 mand. I fast tjeneste var 125 officerer og kadetter, 4 700 underofficerer og menige samt 1 marineregiment. I dette aar kom det til en ganske kortvarig krig med Sverige, som snart fik forsterkning av 1 engelsk og 1 hollandsk eskadre. Mot denne rent overlegne styrke kunde vor flaate ikke utrette andet end at holde de fiendtlige flaater saa langt ute, at et forsøkt bombardement mot Kjøbenhavn blev uten virkning.

Nu var det fred til 1709, men da traadte Danmark og Norge igjen ind i den store nordiske krig. I 1710 var vor flaate 41 linjeskibe, 9 fregatter, 30 galeier og mindre skibe. Den 4. oktober 1710 kom det til en fegtning i Kjøgebugt, hvor nordmanden *Ivar Huitfeldt* med sit skib «Danebrog», der var kommet i brand, opofret sig for ikke at stikke den øvrige orlogsflaate og en transportflaate i brand. Han sprang i luften med hele sin besætning.

I 1711 og 1712 raste den orientalske byldepest baade i Sverige og i Danmark. Norge blev forskaanet for den. I 1713 og 1714 forefaldt ingen nævneværdige kampe tilsjøs.

Den 24. april 1715 stod der et slag ved *Femern* mellem 8 linjeskibe og 3 fregatter av vor flaate under schoutbynacht *Gabel* og en svensk eskadre under schoutbynacht C. Wachtmeister med 4 linjeskibe og 2 fregatter. Hele denne blev erobret. Her fik kaptein *P. Wessel*, som med sin lille fregat «Løvendals Galei»

(20 smaa kanoner) hadde deltat i slaget, og som ved sin snarraadighet hindret Wachtmeister i at ødelægge sine paa grund satte skibe, den erobrede fregat «Hvite Örn» (30 kanoner) at føre. Et av de fiendtlige skibe, admiralskibet, var saa forskudt, at det ikke stod til at redde. Men linjeskibene «Nordstjernan» (76 kanoner), «Södermanland» (56 kanoner), «Göteborg» (50 kanoner), fregatten «Falken» (26 kanoner) foruten nævnte «Hvite Örn» blev tat av grunden, og disse 5 skibe fik besætninger av vore folk og gik ind i vor flaate. Av den svenske eskadres 2 500 mand blev 1 875 tat tilfange. Vort tap var 65 døde og 220 saarede. P. Wessel kom med sin erobrede fregat til Kjøbenhavn og blev mottat med stor jubel. Han var jo ogsaa allerede blit begge vore folks særlige yndling og hadde gjort en merkelig karriere: I 1709 sjøkadet, i 1711 underløitnant, i 1712 kapteinløitnant (sprang over hele premierløitnantklassen), i 1714 kaptein, da han var 23 aar. En saa rask fremgang skaffet ham mange misundere, og de fik ham ogsaa for krigsret for, at han stadig indlot sig i kamp med overmagt. I sit forsvar for retten viste han sig ogsaa som en mester med pennen. I et av sine indlæg kommer han med denne sublime vending: «Hvad ellers den irettesættelse angaar om den af fiendens kanoner tilføiede skade paa den mig allernaadigst anfortroede fregat, da kan jeg det ikke nægte; thi man veed, at kanonen er et instrument, som temmelig lader se sin virkning, hvor den træffer, og var det mig umuligt den fiendtlige at forbyde fregatten eller mandskabet at beskadige, medmindre jeg som en kujon straxen vilde have strøget for første lag». Fra sine kampe mot overmagt slap han altid godt fra det. Og hertil gir admiral Sehested forklaringen i en rapport til Kongen fra 1715: «Om de (ɔ: 2 fiendtlige skibe) vare ham for stærke i stykkerne, saa var han dem for stærk i sømandskabet». Hans manøverdygtighet og snarraadighet var fænomenal.

8. august 1715 kom det til et stort slag ved *Rügen* mellem vor flaate (21 linjeskibe og 4 fregatter samt mindre skibe) under admiral *Raben* og en svensk flaate (20 linjeskibe og 2 fregatter samt mindre skibe). Men de svenske skibe var i det hele tat noget større. Det blev en haard kamp, som endte med, at den fiendtlige flaate maatte flygte og slap, ilde tilredt, ind til Karlskrona med et tap av 165 døde og 360 saarede. Ogsaa vort tap var stort, 127 døde og 466 saarede. Men vore skibe hadde ikke lidt mere skade, end at de kunde reparere i sjøen. Ogsaa ved

denne leilighet hadde P. Wessel udmerket sig i høi grad. I begyndelsen av 1716 blev han adlet under navnet *Tordenskjold*. Da kongen nævnte dette navn for ham, kom han i sin glæde med de berømte ord: «Saa skal jeg (og saa bandte han) tordne saaledes for de svenskes øren, at Deres Majestæt snart skal det fornemme.»

Hans erobring av den svenske transportflaate 8. juli 1716 i *Dynekilen* er allerede omtalt før. Efter denne store bedrift blev Tordenskjold utnævnt til kommandør og fik en guldmedalje til at bæres i et blaat baand om halsen. Hans erobring av *Marstrand* og *Karlsten* 15.—26. juli 1719 og likesaa hans kup mot *Gøteborg* 4. oktober 1719 er ogsaa omtalt før under fremstillingen av hærens forhold. Vor flaate i den korte krig 1801 og dens ran i 1807 er omtalt før.

Vi hadde som før nævnt faat fred med Sverige i slutningen av 1809. Men siden 1807 gik krigen langs vore kyster med England sin tunge gang. Vore kanonbaater, brigger og kystskanser var i stadig virksomhet og agtpaagivenhet, og vore sjøfolk slet ondt og sparte sig ikke, hverken naar det gjaldt at slaas med engelskmanden eller at seile «en sjækte med 3 tønder byg».

Av vor gamle flaate var der bare levnet de faa skibe, som ikke var i Kjøbenhavn i september 1807: Det var 2 linjeskibe, hvorav det ene var gammelt og snart maatte kasseres, og bare et var nyt og godt, briggen «Lougen» (med 20 18-punds kanoner), som alle var i Norge. Desuten var her 5 kanonchalupper og 4 kanonjoller. I de danske farvand var der 3 brigger og nogen mindre skibe. Det var hele resten. Vort eneste linjeskib «Prinds Christian Frederik» blev ødelagt ved nordspidsen av Sjælland efter en blodig kamp mot 2 engelske linjeskibe, 1 fregat og 2 korvetter 22. mars 1808. Det hadde været en heltemodig kamp. Linjeskibets tapre chef, kaptein K. V. Jessen, strøk først sit flag, da han av en besætning paa 576 mand hadde 64 døde og 129 saarede, og da skibet stod fast paa grund. Fienden kunde ikke faa det av og maatte, efter at mandskapet var ført bort, sætte det i brand. Kl. 10 om aftenen sprang vort sidste linjeskib i luften.

VIII.

Saa maatte der med smaa midler skapes en ny flaate. Det blev væsentlig en kanonbaatsflaate, og derfor er ogsaa ofte denne vor lange sjøkrig med England blit kaldt «kanonbaatskrigen.»

Det vilde bli for vidtløftig at gaa ind paa alle enkeltheter i den; vi skal derfor bare fremhæve enkelte mere fremragende begivenheter.

I 1808 stod den dygtige og energiske kommandør *L. Fisker* i spidsen for Norges sjøvern. Til dette ydet vort lands velhavende borgere betydelige pengesummer (f. eks. 5 000 riksdaler fra handelshuset Nils Anker & Co.), og vaaren i dette aar hadde vi derfor søndenfjelds 21 kanonchalupper og 30 kanonjoller. I det nordenfjeldske tilveiebragtes ved general v. Kroghs kraftige virksomhet 12 kanonfartøier. Ved aarets utgang hadde kommandør Fisker faat øket styrken til 35 chalupper og 56 joller samt 8 flytende batterier. I Bergen, hvor premierløitnant *J. Bjelke* kommanderte roflotillen blev der utrustet 6 velseilende kanonskonnerter, hver med 2 24-pundige kanoner og 6 haubitzer. Her hadde Bjelke med 1 skonnert og 3 kanonbaater 16. mai 1808 en kjæk fegtning med en stor engelsk fregat, som forsøkte at trænge ind paa Bergens vaag for at ta en hollandsk konvoi. Fregatten blev meget sterkt medtat av ilden fra vore bak skjær vel dækkede baater, dens chef faldt, og den slap saa vidt ut tilsjøs.

Vor eneste brig i 1808 «Lougen» hadde paa vor sydkyst flere heldige kampe med engelske krydsere. Den 14. mars 1808 hadde den en kamp med en engelsk brig, som hadde været til stort besvær for vor kystfart, skjøt den næsten i sænk, før den kom sig undav, saa at den aldrig mere viste sig i vore farvand.

19. juni samme aar hadde «Lougen» en kamp med den engelske brig «Seagull», som blev erobret, men var saa forskutt, at den sank like ved land. Den blev dog straks optat og istandsat og derefter indlemmet i vor flaate.

I dansk farvand hadde kanonbaatene i 1808 flere heldige kampe. 4. juni erobret 6 kanonbaater under løitnant Chr. Wulff den engelske brig «Tickler» paa 14 kanoner. 2. august erobret kapteinløitnant Schønheyder i Storebelt med sine 8 kanonbaater, støttet av 8 andre kanonbaater briggen «Tigress» paa 10 kanoner og 2 morterer. Og kort efter angrep han i samme farvand de engelske brigger «Kite» og «Minx», som blev sterkt forskudte, men ved en opspringende bris fik reddet sig under et linjeskibs kanoner. I Øresund erobret kommandørkaptein I. Krieger 9. juni d. a. briggen «Turbulent» paa 14 kanoner tillikemed 12 handelsskibe. Selv med linjeskiber vovet kanonbaatene sig i kamp, naar det var vindstille. Saaledes angrep Krieger 20. oktober linjeskibet «Africa» med 19 kanonchalupper og 2 haubitzbaater. Det blev en kamp paa 3 timer. Linjeskibet kom sig bort i mørket med en bris, men saa forfærdelig forskutt, at «en mand kunde krype

gjennem hullerne»; agterspeilet var truffet av 70 kuler, saa at ikke en kvadratfot var uskadt. Det kom sig med nød ind til Karlskrona, men maatte snart efter kasseres. Efter engelske beretninger vilde linjeskibet være skutt isænk eller hadde maattet stryke flagget, hvis dagslyset og vindstillen hadde varet endel længere.

23. mai 1809 angrep kapteinløitnant U. Schønheyer med 20 kanonchalupper den engelske fregat «Melpomene» paa 44 kanoner i Storebelt. Den kom sig efter en kort, men hidsig kamp bort i en opkommende bris, men med et tap av 5 døde og 29 saarede (mens ingen paa vore baater var truffet) og saa forskutt, at den snart efter maatte kasseres.

Alle fyr var naturligvis slukket paa vore kyster. Saa la engelskmændene en brig «Minx» som fyrskib ved Skagen. Den vilde man paa vor side ha bort. 2. sept. 1809 angrep premierløitnant N. Tuxen den med 6 kanonfartøier; den forsøkte at undslippe, men 4 mil nordost for Skagen blev den indhentet, hvor den snart maatte overgi sig. Kaptein J. Krieger hadde 12. mai 1810 utenfor Mandal med 4 av vore brigger en hæderlig kamp med den engelske fregat «Tribune» paa 36 kanoner, som blev svært forskutt og hadde 9 dræpte og 15 saarede. Men 19. juli d. a. gjorde Krieger, da med 5 brigger, utenfor Mandal det største bytte, som blev gjort under hele krigen, nemlig en hel britisk konvoi paa 48 skibe. Dens eskorte kom sig bort. Byttets værdi var omtrent kr. 4 400 000,00.

I 1810 fandt ogsaa en merkelig ekspedition sted med briggerne «Lougen» og «Langeland» og 3 kanonskonnerter under J. N. Müllers overkommando. Maalet var at beskytte korntilførsler fra Nord-Rusland. Der forefaldt herved ingen merkelig krigsbegivenhet, men der blev tat en stor mængde koffardipriser, og togtet blev med rette anset som en stor sjømansdsbedrift, med saa dyptgaaende skibe senhøstes i det uopmerkede farvand indenskjærs.

I 1811 24. april erobret 3 av vore kanonchalupper under løitnant Klinck en engelsk kutter «Swan», paa 10 kanoner, som hadde været til megen uleilighet i vor østligste skjærgaard, hvor den hadde tat omtrent 30 norske og danske kystfarere. En anden kutter «Hero», som da var ifølge med den undkom, saa sterkt forskutt, at den antagelig snart er sunken. I samme aar krydset 8 av vore brigger og 1 skonnertbrig i Skagerak og fratok fienden en mængde handelsskibe. Men dette medførte ogsaa ofte kampe med de ledsagende krigsskiber. 31 juli traf 3 av vore brigger

utenfor Langesund paa en engelsk kutter og en brig («Brevdrageren», som engelskmændene hadde tat i Kjøbenhavn 1807). Begge de fiendtlige skibe blev haardt medtat, men undslap med opkommende bris. Dermed var vi allikevel kvit dem paa vor kyst. En maaned senere, 2. september, traf 3 av vore brigger paa 2 engelske. Den ene undslap, men den anden, «Manly» paa 12 kanoner, blev erobret. Vort tap var bare 1 mand falden.

I 1812 led vor marine et stort tap, idet fregatten «Najaden» paa 42 kanoner blev ødelagt i havnen ved Lyngør i kamp med 1 engelsk linjeskib og 3 brigger den 3. juli. Vor fregat hadde ogsaa 3 brigger med sig, hvorav de 2 blev erobret. Men da 5 kanonjoller kom til, som fregattens chef, kaptein H. Holm, tok kommandoen over, kom snart de fiendtlige skibe i en mislig stilling under langskibsild fra kanonbaatene. Lykken fulgte dog fienden, han slap bort under en frisk landbris, men maatte efterlate de 2 brigger, som atter fik sine besætninger igjen. Dette var et tungt tap, da «Najaden» var vor eneste fregat dengang. Den burde dog aldrig været sendt op til vor kyst, hvor den bare lokket flere og større fiendtlige skibe til.

Ved vore kyster utkjæmpedes den sidste kamp i denne sjøkrig ved Tromsø; hvor løitnant H. Bodenhoff laa med 2 smaa fartøier, det ene med 3 smaa kanoner, det andet likedan og begge tilsammen bare med 52 mand. De skulde beskytte Tromsø, hvor der var oplagt baade endel prisgods og Finmarkens største kornforraad. Den 2. august 1812 blev den lille styrke angrepet av baater fra en utenfor liggende engelsk fregat med 80 mand. Det mindste av vore fartøier maatte snart overgi sig, men paa det andet optok Bodenhoff tappert kampen og verget sig saa kraftig, at fienden fik et tap av 12 døde (derav 1 officer og 1 læge) og 11 saarede (derav alle fiendens øvrige 4 officerer); men selvfølgelig laa han under for overmagten og blev, haardt saaret, fangen. Men saa alvorlig hadde fegtningen været, at fienden avstod fra ethvert angrep paa Tromsø by.

I 1813 var der omtrent ingen kamp tilsjøs. Kaperiet blev stanset, og der underhandledes om fred med England; men da dette avviste alle vor konges forslag, kom alt paa krigsfot igjen, og den 3. september utkjæmpet en dansk kanonbaatsavdeling en meget hæderlig fegtning ved Büsum paa Holstens vestkyst, hvor den efter $4^1/_2$ times kamp drev en meget overlegen engelsk styrke tilbake. Dette blev saaledes en for vor daværende dansk-norske

marine ærefuld avslutning paa en seksaarig krig mot verdens største sjømagt.

Efter freden i Kiel 14. januar 1814 stod Norge alene. Vor seilbare flaate bestod bare av 8 brigger, 1 skonnertbrig og 8 kanonskonnerter, hvortil kom en roflotille paa 46 kanonchalupper, 51 kanonjoller, 3 morterchalupper samt videre 2 provideringsfartøier, 2 rekognoserfartøier, 1 kommandojagt og endelig nogen flaatebatterier og smaafartøier.

I mars 1814 kom ordre fra den danske konge om, at de i Norge stationerte skibe skulde komme til Danmark. Men Norges regent, prins Christian Frederik, gav befaling til, om fornødent, at holde skibene tilbake med magt. Officererne fik opfordring til at avlægge ed til Norges regjering, og de danskfødte kunde vælge mellem norsk eller dansk tjeneste. Den høistkommanderende kontreadmiral Lütken og flere andre gik til Danmark. Men flere danske gik dog i norsk tjeneste. Bare briggen «Allart» forsøkte at gaa til Danmark, men den blev let stoppet ved nogen skud, saa meget lettere som dens norske mandskap ikke vilde forlate sit land.

4 av vore brigger hadde i mai 1814 gaat fra Fladstrand med en temmelig stor konvoi av norske kornfartøier, da de blev møtt av den svenske fregat «Chapman». Vore brigger, som hadde gode og vel øvete, stridsvante besætninger, la sig i linje for at ta imot denne fiende, mens konvoien fik ordre til at søke den norske kyst. Vore brigger manøvrerte udmerket og dette samt deres antal satte dem i saadan respekt, at den svenske fregat ikke vaaget at angripe dem. Den hele store konvoi kom derfor i godt behold hjem, og det var under de vanskelige provideringsforhold for os av stor betydning. Vore brigger tok ogsaa et par svenske kapere.

Av vor roflotille blev 32 chalupper, 2 joller og 2 morterfartøier stationert ved Hvaler i mai. Den 26. juli rykket ikke mindre end henved 80 svenske chalupper og en stor seilbar styrke op mot vore fartøier, som hvert øieblik ventet et angrep. Men saa blev det havblik, saa noget angrep kom ikke. Om aftenen fik imidlertid vore fartøier ordre fra vor regjering om at trække sig tilbake over fjorden, og dette iverksattes i fuldkommen orden om natten. De kom vel over til Vallø uten noget andet tap end 2 kanonjoller, som hadde ligget i Sponviken og var blit avskaarne. De reddet sig ind i Thorsøkilen og der blev de av sine egne besætninger sænket.

Den sidste tjeneste i denne krig utførte denne del av roflotillen, som var delt i 4 divisioner, ved at 3 av disse sperret Drøbaks-

sund, mens den 4. tillikemed 1 brig laa ved Son. De hadde, efter Konventionen i Moss 14. august, ordre til at hindre ethvert svensk krigsskib i at passere op til Kristiania, mens underhandlingerne med Sverige der foregik.

Den 10. oktober gik prins Christian Frederik, efter sin tronfrasigelse, ved Bygdø ombord i kaptein Fastings kommandolugger og gik den følgende dag ved Jeløen ombord paa briggen «Allart», som under befal av løitnant Lous skulde bringe ham til Danmark. For motvind maatte skibet søke ind til Fredriksværn, hvor prinsen gik ombord i den danske orlogsbrig «Bornholm», der efter en meget farefuld overreise naadde til Aarhus den 4. novenber 1814, den dag da Norge blev forenet med Sverige.

IX.

Ved Norges og Sveriges forening var den nærmeste krigsfare for begge lande forsvunden. I Norge, hvor soldatertjenesten tynget haardest baade paa grund av folkets ringe størrelse (omtr. 885 000) og som en følge av de sidste aars fortvilede politiske og finansielle anstrengelser, var det et almindelig ønske at indskrænke hæren. Grundlovens bud om, at «enhver borger i almindelighet er like forpligtet til i en vis tid at verne om sit fædreland uten hensyn til fødsel eller formue», og at denne grundsætnings anvendelse skulde finde sin avgjørelse paa første ordentlige storting, nødvendiggjorde ogsaa en hurtig behandling av saken.

Ved første øiekast synes det, som om man gik tilverks med et unødig hastverk. Men der stod en tvingende magt bak, det var trykket fra vor nye unionsfælle. Hvad der skedde med vor hær i 1816, 1817 og 1818, stemmer nøiagtig med general Bjørnstjernas uttalelser i det brev, som han sendte kronprins Karl Johan fra Kristiania 24. september 1814, og som kort kan sammenfattes i de ord: Den norske hær maa avskaffes. Den gamle prøvede norske hær var for farlig. Den nye unionsfælle maatte paa en nogenlunde anstændig maate — avvæbnes.

Den nye vernepligtslov av 5. juni 1816 blev derfor i mere end én henseende et bedrøvelig grundlag for en ny hærorden. For det første bestemte den nemlig, at de nationale tropper fremdeles skulde utskrives av lægderne. Vernepligtsbyrden kom altsaa som før udelukkende til at hvile paa bondestanden — tvertimot grundlovens klare bud. Herved blev der lagt grunden til mere end én menneskealders stræv, før man omsider fik en vernepligts-

lov, som fjernet denne uretfærdighet. Dernæst fremkaldte den arméplanen av 1817, som traadte i kraft 1818. Herved indskrænkes hæren fra 35 000 mand til 12 000, hvorav 2 000 hvervete. Den store mængde av folket blev vundet for dette ved en meget forkortet tjenestetid mot før, like optil bare $^1/_4$ av den tidligere. Og saa blev vor gamle hærs regimenter helt avskaffet — det gik med andre ord fuldt ut efter general Bjørnstjernas opskrift!

Efter den nye ordning bestod hæren av: 1 artilleribrigade paa 1288 mand, hvorav 288 hvervete; 1 kavaleribrigade paa 1070 mand, hvorav 70 hvervete; 5 infanteribrigader paa tilsammen 9642, hvorav 1642 hvervete, inddelte i 24 «korpser», hvert paa 4 kompanier. Tjenestetiden var for kavalerister 7 aar i det hele, for artillerister og infanterister 5 aar i linjen, 3 aar i linjens reserve, 2 aar i landvernet og 5 aar i landvernets reserve, tilsammen 15 aar; men bare de første 5 aar medførte en nævneværdig, dog saare kort virkelig tjeneste. I 1826 blev artilleriet øket til 1646 mand, indbefattet befal. Det var paa 11 batterier. Generalstaben fik i 1828 en ny organisation. Denne ordning vedblev med nogen mindre væsentlige forandringer til 1866. Der var mange her i landet, som i disse aar mente, at disse vore smaa infanteri-«korpser», i tilfælde av krig, skulde tilknyttes hvert sit svenske regiment som «tiraljører». Den norske hær vilde altsaa ikke som i den hos os saa ofte med urette foragtede «Dansketid» ha optraadt som nogen enhet for sig.

Man kan let tænke sig, hvilken bitterhet, der fyldte de nordmænds sind, som i embeds medfør var nødt til at række haand til dette nedbrytningsarbeide. Men for de høiest stilte av dem var det avgjørende: at redde vor statsforfatning, som de ansaa for at være stedt i den største fare. Og hvilken bitterhet maatte ikke gripe vore officerer, naar der ved de nye korpsfaners overrækkelse blev sagt dem, at de tilhørte avdelinger, som ingen historie hadde, — ingen historie ha, naar de dog visste, at deres avdelinger var en bare ved navn adskilt fortsættelse av f. eks. 1ste eller 2det trondhjemske regiment, som hadde deltat i alle den norske hærs felttog siden 1641 og været med f. eks. ved Tønningen og Stralsund!

Efter forhandlinger paa flere storting[1] fik vi planlagt et landvern paa 8 944 mand (8 000 infanterister og 944 artillerister). Men dette blev av finansielle grunde ikke effektivt før i 1837.

[1] Paa stortinget i 1827 holdt artillerikaptein *Herm. Foss* (senere statsraad) sin berømte tale for landværnet.

I 1854 fik vi endelig en vernepligtslov, som opfyldte budet om almindelig vernepligt, og derpaa ordnedes utskrivningen nærmere ved en tillægslov i 1857, ved landets inddeling i lodtrækningsdistrikter i 1859 og et reglement for utskrivningen i 1860.

Lov av 6. mars 1863 tilveiebragte en krigsforsterkning paa 6 000 mand, og derved bragtes linjen op til 18 000 mand paa feltfot. Ved *lovene av 12. og 26. mai 1866* blev tjenestetiden ved artilleriet og infanteriet bestemt til 7 aar i linjen og 3 aar i landvernet, hvorhos utskrivningsdistriktene blev ordnet efter korpser. Ved *arméplanen av 28. juli 1866* blev infanteriets inddeling i 5 brigader beholdt; men enhver av dem fik 2 hvervete «depotkompanier» og 4 «bataljoner» (istedenfor som før dels 4, dels 5, dels 6 «korpser). Norske jægerkorps blev stillet utenfor brigadeinddelingen. Vernepligtsloven av 3. juni 1876 ophævet stillingsretten og satte rekrutskolens varighet til 50 dage ved infanteriet og fotartilleriet samt 90 dage ved det øvrige artilleri og kavaleriet.

X.

Organisationen av 1866 bestod med et par forandringer, som nedsatte jægerkorpset til 5 kompanier, i vel 20 aar, da blev den avløst av den paa grundlag av den nye *vernepligtslov av 16. juni 1885* opsatte *arméorganisation av 1887.*

Hæren inddeltes nu i 3 opbud: linjetropper, landvern og landstorm: *Linjetroppene* skulde tjene til forsvar av landets interesser «hvorsomhelst det maatte paakræves». *Landvernet* likesaa men bare *inden landets grænser. Landstormen* var nærmest bestemt til *lokalforsvar*, men kunde tillike anvendes til forsterkning av de 2 første opbud inden landets grænser. Enhver vaabenfør mand mellem 18de og 50de aar henførtes til landstormens forsterkningsklassse, naar han ikke tilhørte noget andet opbud. Av linjens aarsklasser maatte ikke en større styrke end 18 000 mand korporaler og menige sættes paa krigsfot uten stortingets samtykke — ogsaa et vidnesbyrd om, hvor ringe tilliden var hertillands til unionsfællen!

Hærordningen av 1887 opsatte hæren saaledes: *Infanteriet* bestod av 1) Kongens garde (2 kompanier), 2) 5 Infanteribrigader à 4 korpser (hvert med en linje-, en landverns- og en landstormsbataljon). Til hver brigade knyttedes en underbefalsskole. *Artilleriet* var 9 linjebatterier og 9 landvernsbatterier à 6 kanoner,

2 bjergbatterier, 2 fæstningskompanier paa Oskarsborg med 1 detachement i Kristiania. Desuten 1 detachement paa Vardøhus. *Kavaleriet* var 8 eskadroner linje og 8 eskadroner landvern, 1 ordonnansavdeling paa 1 linje og 1 landvernseskadron. *Ingeniørkorpset* var 1 bataljon i hvert opbud. *Trænkorpset* var 3 trænkompanikommandoer. *Sanitetsvæsenet* var et korps med 3 kompanier i hvert opbud; dertil 1 *Dyrlægekorps*.

I forhold til den tidligere ordning, som bare gav et antal avdelinger i de forskjellige vaaben, uten fuldstændige organisationer av ingeniørtropper, træn og sanitet m. v., skapte den nye ordning *en virkelig hær*, som var forsynet med alle nødvendige hjælpevaaben og hjælpemidler.

Øvelsene var noksaa minimale. Det gjaldt om at præsentere den nye ordning saa billig som mulig. Rekrutskolene for artilleri og kavalleri 70 dage, for ingeniørtropper 50, for infanteri og fæstningsartilleri 42 dage, for ingeniørtroppernes træn 25, for det øvrige træn 18. Linjens bataljonsøvelser blev 24 dage, landvernets yngste aarsklasse 12 dage sammen med aarets rekrutter.

XI.

Det gik dog trægt og tungt med at faa vernet paa fote igjen. Forsvarsforeningens talrike kredser satte et energisk arbeide ind; men det saa ut, som om ingen advarsler nyttet. Saa kom da den nationale ydmygelse i 1895. Den aapnet øinene selv paa dem, som var mest forblindet, og nu blev der tat fat saa at si paa alle kanter.

Den nye hærordning var i alt væsentlig gjennemført for linjen og landvernet i 1895 og i de nærmeste aar efter blev ogsaa landstormen bragt iorden. Hærens krigsdygtighet sikredes ogsaa ved at der fastsattes aldersgrænser for befalet i 1895. I 1898 blev der opsat de første militære avdelinger i Nordnorge, nemlig 8 kredskompanier, som i 1902 omdannedes til 2 kredsbataljoner og 2 kredskompanier. 1899 oprettedes underbefalsskolen i Harstad.

I 1899 oprettedes 2 hjulrytterkompanier. I dette aar blev tjenestetiden i hæren øket fra 13 til 16 aar (6 i linjen, 6 i landvernet og 4 i landstormen). Landvernet kom herved paa like fot med linjen med hensyn til aarsklasser, og det blev det efterhvert ogsaa i befal og utrustning. I 1902 blev Norske Jægerkorps, som var opløst i 1888, opsat paanyt, og i samme aar opsattes en batal-

jon positionsartilleri paa 5 kompanier. Vort feltartilleri fik nu moderne, hurtigskytende kanoner — før nogen anden stat i Europa.

Der blev ogsaa tat alvorlig fat paa at faa befæstningene ved de vigtigste havneindløp og paa enkelte punkter ved landgrænsen i tidsmæssig stand. Paa de fleste steder maatte dette ske ved anlæg av helt nye fæstningsverker, da de forandrede artilleristiske forhold ikke længere tillot at bli staaende bare ved en omdannelse av de ældre. Først blev sørget for at faa kystbefæstningene istand: landets tilførsel maatte sikres. Dette skedde paa grundlag av den plan, som en efter Forsvarsforeningens initiativ nedsat kommission hadde utarbeidet allerede i 1891. Meget blev gjort endnu inden utgangen av 1895, og resten av, hvad da var planlagt blev utført i de nærmeste aar, saa at det med befæstningen av Kristianssand i 1903 var kommet til en foreløbig avslutning.

Paa landbefæstninger blev der egentlig først tat fat i 1895, idet der blev anlagt endel mindre verker for at sikre de vigtigste tilganger til hovedstaden, især ved Glommenovergangene. Men senere, i 1901 til 1903, blev disse betydelig utvidet og forfleret. Dels tilveiebragtes flere forberedte stillinger paa begge sider av Oslofjorden og i Trøndelagen, dels anlas flere sterkere forter i forreste forsvarslinje foran hovedstaden, ved Svinesund, Fredriksten, Tistedalen, Ørje med Kroksund, Urskog og Kongsvinger. Efterhvert som befæstningene blev færdige, opsattes det tilsvarende fæstningsartilleri. Men der blev ogsaa foretat et mere stilfærdig arbeide av stor betydning. Infanteriavdelingenes styrke blev øket og øvelsene noget forlænget. Der blev sørget for forraad av alle slags: Vaaben, ammunition, beklædning og utrustning, og der blev truffet mange ordninger til at paaskynde mobiliseringen og avdelingenes stridsberedskap. Skolene for befalet blev forbedret og utvidet. Der blev gjort mest mulig for at dygtiggjøre officerene ved befalsøvelser og ved at utsende «krigsstipendiater» til krige og fremmede arméer. Vi fik mobiliseringsøvelser og felttjenesteøvelser som aldrig tilforn. Og frugtene uteblev ikke: der kom en ganske anden aand ind i alle øvelser, mandskapet mødte med iver og god vilje — hærens indre kraft vokste i en for faa aar siden uanet grad. Om denne nye aand vidnet ogsaa det gode samarbeide, som nu indtraadte mellem skytterlagene og hæren.

Jeg har tat saa meget med om vor organisation helt fra 1887 av, fordi det var med denne vi møtte i aaret 1905. Og det kan

trygt sies, at uten en saa kraftig hær hadde hverken regjering eller storting vaaget at ta begivenhetene i 1905, som de gjorde.

Om hæren i 1905 kan det siges som om hæren i 1814: den møtte fuldtallig og i allerbedste stemning.

Ogsaa vort *sjøforsvar*, som var kommet i saa stort forfald, at vort land fra midten av 70-aarene til nær slutten av 90-aarene saa at si var vergeløst til sjøsiden, kom sig op. I 1897 fik vi 2 panserskiber paa 3 900 tons og i 1899 2 paa 4 200 tons — samt endel mindre fartøier. Øvelsestiden for de utskrevne blev i 1900 øket til 6 maaneder. Senere er sjøvernet atter gaat tilbake. Bevilgningene til nybygning har været altfor smaa til at holde flaaten oppe i den styrke den hadde i 1900. Ikke desto mindre var vor flaate til største nytte som nøitralitetsvakt under verdenskrigen 1914—18. Men det blev en frygtelig paakjending baade paa personal og materiel, saa liten som den var. I de allersidste aar er flaaten gaat yderligere tilbake, da de bevilgede midler har været rent skrikende minimale. Det eneste lyspunkt for marinen er det lille, men fortrinlige personel, som endnu er i behold.

Vor orlogsflaate bestaar nu av:

4 panserskiber (2 paa 3 900 ton og 2 paa 4 200); de gjør 17 knop og har henholdsvis 250 og 270 mands besætning. De har 2 undervandstorpedorør. Artilleriet er henholdsvis: 2—6—76 mm. og 2—21 cm., 6—15 cm., 8—76 mm.

1 kanonbaat av kl. I paa 1500 ton, som gjør 15 knop og har 166 mands besætning. Artilleriet er: 2—12 cm., 6—76 mm. og 1 undervands-torpedorør. Den har panserdæk.

1 kanonbaat av kl. II paa 420 ton, som gjør 9 knop og har 43 mands besætning. Artilleriet er: 1—21 cm. (gammel), 1—70 mm., 2—50 mm.

3 jagere à 520 ton, med 27 knops fart og 71 mand. Artilleriet à 6—76 mm. og 3 torpedokanoner.

3 store torpedobaater à 225 ton med 25 knops fart og 32 mand. Artilleriet à 2—76 mm. og 2 dobbelt-torpedokanoner.

9 torpedobaater av kl. I à 100 ton med 19 knops fart og 19 mand. Artilleriet à 2—37 mm. og 2 torpedokanoner.

17 torpedobaater av kl. II à 65 ton (for 2), 70 ton (for 3), 75 ton (for 9) og 100 ton (for 3) med 18 knop (for 7), 19 knop (for 2), 22 (for 5), 24 (for 2) og 25 (for 1). Besætningen er 14 mand (for 9), 16 mand (for 5) og 18 mand (for 3). Artilleriet er 2—37 mm.

og 1 torpedokanon (for 14), 2—47 mm. og 2 torpedokanoner (for 2) samt 1—76 mm. og 2 torpedokanoner (for 1).

7 undervandsbaater (og 3 under bygning) à 258 ton (for 1), 355 (for 3) og 550 (for 3) med fart overvands 12 undervands 8 (for 1), 14,5/9,5 (for 3), 14/10 (for 3). Besætningen er 14 mand (for 1), 15 mand (for 3) og 16 mand (for 3). Artilleriet er 1—76 mm. (for 6) og 3 torpedokanoner (for 4) samt 4 torpedokanoner (for 3).

10 mineutlæggere á 750 ton (for 1), 340 ton (for 2), 250 ton (for 2), 270 ton (for 3) og 290 ton (for 2). Farten er 21 knop (for 1), 9 knop (for 2), 7 knop (for 4), 8 knop (for 1), 9 knop (for 2). Besætningen er 78 mand (for 1), 39 (for 2), 31 (for 5) og 38 (for 2). Artilleriet er 4—10 cm. og 1 dobbelttorpedokanon (for 1), 2—76 mm. og 1 dobbelttorpedokanon (for 2), 1—12 cm. og 1—37 mm. (for 2), 1—15 cm. og 1—37 mm. (for 1); 1—12 cm. og 1—37 mm. (for 2), 1—26 cm. og 1—37 mm. (for 1) og 1—26 cm. og 1—57 mm. (for 1).

2 opsynsskiber. 1 paa 670 ton med 10 knops fart og med 65 mand. Artilleriet er 4—65 mm. og 1 paa 450 ton med 10 knop og 32 mand.

1 dykkerskib paa 200 ton med 8 knops fart.

3 meget gamle *depotskiber* (for underbringelse av mandskap).

1 *flytekran*, som løfter 250 ton og har 8 knops fart.

Hele vor flaate er dog, paa undervandsbaatene og et par andre fartøier nær, at anse som forældet.

Det kom i 1905, Gud være lovet, ikke til krig. Vore styrende paa begge sider var baade kloke og fremskuende nok til at foretrække et i visse maater «magert forlig for en fed krig». (hvad der især for Norge er anerkjendelse værd, da vi i øieblikket maatte bite i os en stor ydmygelse ved fæstningsnedlæggelsen). Og vel var det, at det gik saa; for er der mellem to folk først flytt blod, da er veien til nyt venskap baade tung og lang. Verdenshistorien har vidnesbyrd nok om, at det ofte ikke mere er at finde igjen.

Vore to folks færd i 1905 vakte i hele den politiske verden den største forundring og — beundring. Man ser overalt hen til os som *kulturfolk av høieste værd.*

Efter 1905 var der ingen grund til at opretholde delingen i 3 opbud. Vi fik derfor i 1909 en ny hærordning og en ny værnepligtslov i 1910. Tjenestetiden blev utvidet til 20 aar, hvorav de 12 første i linjen og de sidste 8 i landvernet, som i alt væsentlig svarer til det gamle landstormsopbud.

Hæren er nu i *linjen* inddelt i 17 infanteriregimenter à 3 bataljoner samt 4 bataljoner utenfor regimentsforband. Til hvert regiment er knyttet en *landvernsbataljon* paa 6 kompanier.

Feltartilleriet har faat en tidsmæssig inddeling i 4-kanons-batterier.

Kavaleriet og de øvrige spesialvaabens styrke er omtrent som før. Samtlige spesialvaaben er nu fordelt til divisionene (brigadene) allerede i fred. De karakteriseres som «kombinerte feltdivisioner».

Og saa er der kommet meget nyt til. Nord-Norges forsvar er utvidet til en fuld 6te division. Hver av de 5 sydlige divisioner har faat 1 hjulrytterkompani. Infanteriet har faat 10 tunge mitraljøsekompanier.

Og saa er der kommet et helt nyt vaaben til, nemlig *flyvevæsenet*, som bestaar av: Søndenfjeldske flyveavdeling, Nordenfjeldske flyveavdeling, Nord-Norges flyveavdeling samt Kristianssands fæstningsflyvegruppe og Bergens fæstningsflyvegruppe. Hertil kommer saa flyvevæsenets skoler og dets flyvemaskinfabrik.

Intendanturen, sanitet og veterinærkorpset er bragt i en til den nye ordning svarende stand.

Forøvrig henviser jeg til statskalenderen for de nærmere oplysninger om vor nuværende hær og flaate.

A. C. Drolsum.